

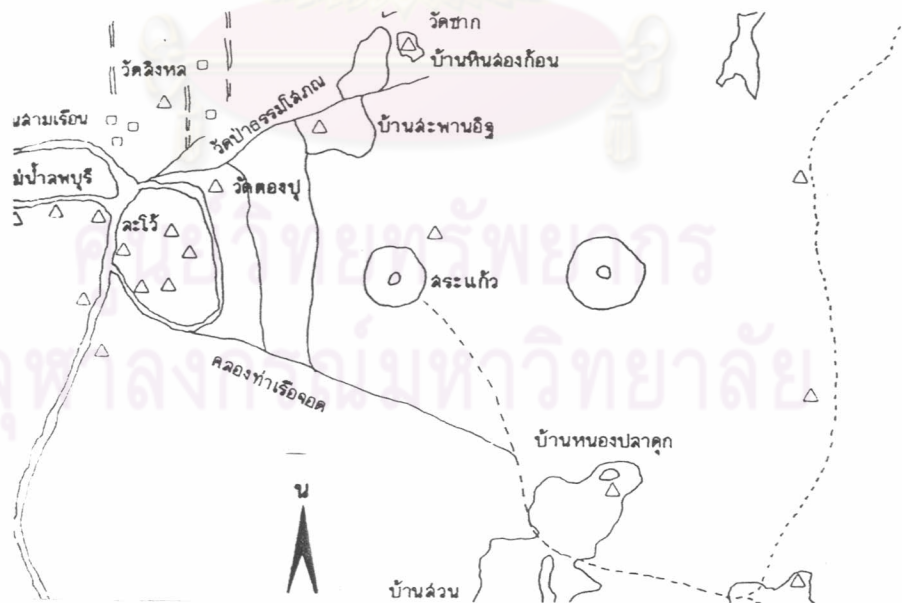
บทที่ 3

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจังหวัดลพบุรี

จังหวัดลพบุรีหรือเมืองละโว้เป็นเขตพื้นที่ที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย เป็นแหล่งอารยธรรมแห่งใหญ่และมีอายุยาวนาน ทำให้มีประชาชนมาอาศัยตั้งถิ่นฐานรวมถึงการสร้างศาสนสถานจนกลายเป็นโบราณสถานในปัจจุบัน ในบทนี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของพื้นที่จังหวัดลพบุรี เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของจังหวัดลพบุรี และเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการออกแบบให้เหมาะสมกับพื้นที่และประวัติความเป็นมาของจังหวัด

3.1 ประวัติศาสตร์ของจังหวัดลพบุรี

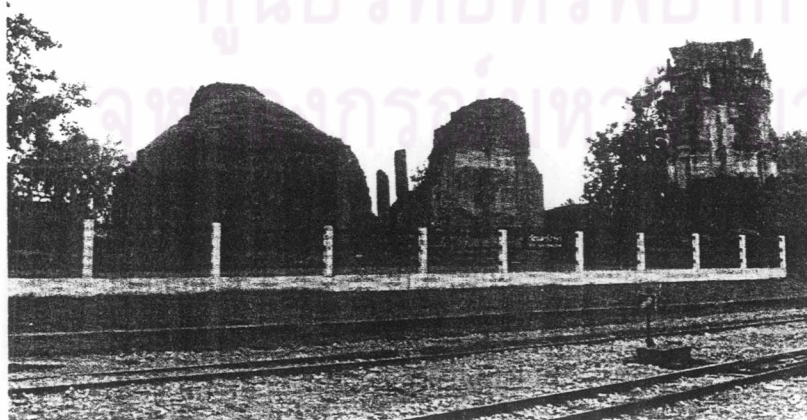
เมืองลพบุรีหรือที่เรียกกันแต่เดิมว่า “เมืองละโว้” เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางภาคกลางของประเทศไทย มีประชาชนอาศัยอยู่มาทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยปัจจุบัน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์คือตั้งอยู่บนตระพักที่ค่อยๆ ลาดลงไปทางทิศตะวันออก เป็นที่ๆ น้ำท่วมไม่ถึงและที่ดินโดยรอบก็เป็นที่ราบสามารถใช้ทำนาได้ดี มีแม่น้ำลพบุรีอยู่ทางด้านหลังคือทิศตะวันตก ซึ่งเป็นทางคมนาคมที่สำคัญที่สุดในสมัยโบราณ

แผนผังที่ 3.1 แสดงที่ตั้งกลุ่มชุมชนบริเวณเมืองลพบุรี ที่มา: วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 3513 หน้า 45

สำหรับในสมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้น ปรากฏหลักฐานจากการขุดค้นที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ในเขตเมืองลพบุรี ว่าได้ค้นพบร่องรอยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์สมัยสัมฤทธิ์ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่าที่เมืองลพบุรีนั้น ได้มีมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์อาศัยอยู่มาแล้ว หลักฐานที่พบได้แก่ เครื่องมือสัมฤทธิ์ ใบหอก และกำไล เป็นต้น¹⁰

ในสมัยประวัติศาสตร์ คือ เริ่มตั้งแต่สมัยทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 ได้ค้นพบ ศิลปสมัยทวารวดีตั้งแต่สมัยแรกจนถึงสมัยสุดท้ายที่เมืองลพบุรี พบจารึกภาษาสันสกฤตและภาษามอญมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 แสดงอิทธิพลของศิลปะอินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปตะ ลงมาจนถึงพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยในราวพุทธศตวรรษที่ 16 มีอิทธิพลของศิลปะของเข้ามาปนแล้ว สำหรับประติมากรรมปูนปั้นสมัยทวารวดีนั้น ปรากฏว่าเมื่อมีการสร้างที่ทำการไปรษณีย์ใหม่ขึ้นในเมืองลพบุรีใหม่ที่ขยายไปทางทิศตะวันออก ได้ขุดค้นพบซากเจดีย์และค้นพบประติมากรรมปูนปั้นสมัยทวารวดีเป็นจำนวนมาก เช่น เศียรพระพุทธรูปสิงห์ทวารบาล โดยเฉพาะสิงห์ทวารบาลนี้คงมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 ร่วมสมัยกับสิงห์อินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปตะ นอกจากจารึกที่พบจะเป็นภาษาสันสกฤตแล้วยังมีภาษามอญปรากฏอยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่าในสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12-16) มีชนชาติมอญอาศัยอยู่ในลพบุรี นอกจากนั้นยังมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ว่า ในราว พ.ศ. 1250 พระนางจามเทวีได้เสด็จจากเมืองลพบุรีขึ้นไปปกครองอาณาจักรหริภุชยะหรือจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน ศิลปะแบบทวารวดีจึงไปปรากฏอยู่ที่นั่น ในกลางพุทธศตวรรษที่ 18 จารึกของพระเจ้าสุพรรณิทธิซึ่งปกครองอาณาจักรหริภุชยะในขณะนั้นก็ยังใช้ภาษามอญปนกับภาษาบาลีอยู่

ภาพที่ 3.1 ฐานพระ
เจดีย์สมัยทวารวดี
วัดนครโกษา จังหวัด
ลพบุรี

¹⁰ เทพสตรี, วิทยาลัยครู, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี. (ลพบุรี, 2523.) หน้า 8.

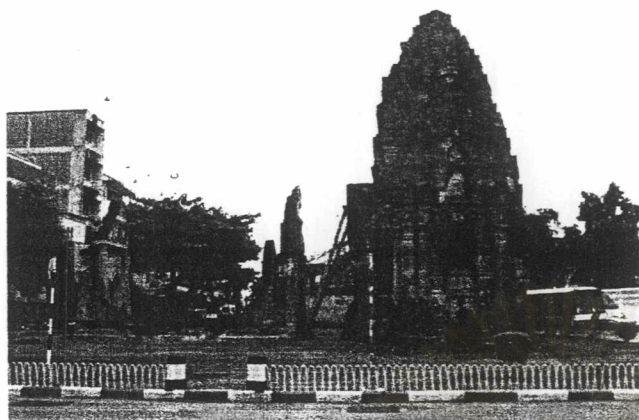

ภาพที่ 3.2 สิ่งหินปูนปั้นรอบฐานพระเจดีย์ ร่วมสมัยกับ
ศิลปะคุปตะและหลังคุปตะในประเทศไทย

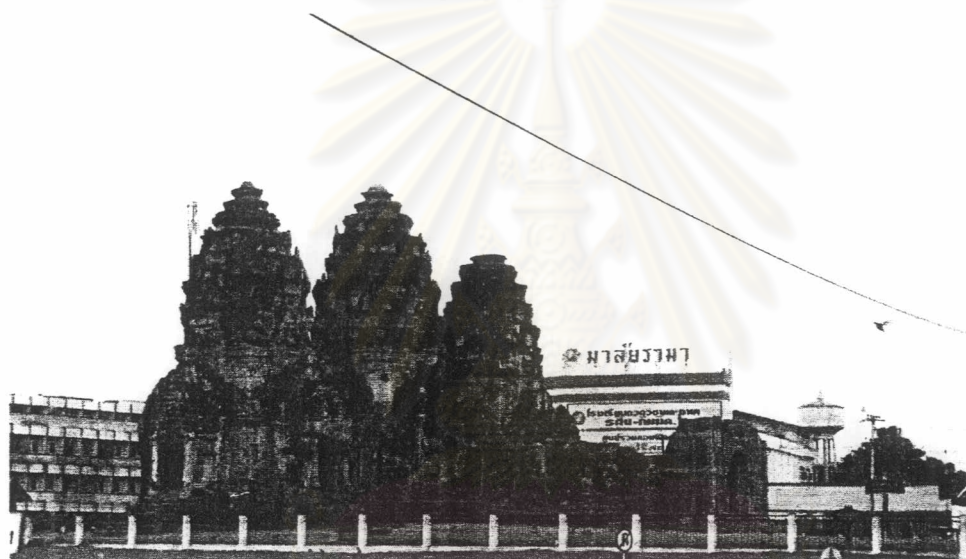
ในตอนปลายของสมัยทวารวดี อิทธิพลของศิลปะของเริ่มแพร่เข้ามาในเมืองลพบุรี หลักฐานที่สำคัญคือ เทวาลัยหรือเทวสถานปรารค์แขก ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลพบุรี องค์ปรารค์ก่อด้วยอิฐสอดด้วยยางไม้ซึ่งเป็นการสร้างเลียนแบบปรารค์ขอมแม้ว่าจะเหมือนกันทีเดียวจากการเปรียบเทียบการก่อสร้างปรารค์แขกกับปรารค์ขอม

อาจกล่าวได้ว่าเป็นปรารค์ที่สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 15 เป็นสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลจากศิลปะขอมที่เก่าแก่ที่สุดทางภาคกลางของประเทศไทย ต่อจากนั้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 ของขอม(พ.ศ. 1545-1593)ขอมแผ่อำนาจจากเมืองเมืองพระนครมาทางทิศตะวันออกและเข้ามาปกครองเมืองลพบุรีอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะเหตุว่าได้พบจารึกภาษาขอมที่ศาลสูงหรือศาลพระกาฬในปัจจุบัน ให้ศักราชไว้ ได้แก่ มหาศักราช 947 (พ.ศ. 1568) มีการห้ามกล่าวถึงพระนามของพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 และมีพระราชโองการของพระองค์ว่ามีให้ผู้ใดรับกวนพระสงฆ์ในพุทธศาสนา 2 นิกาย คือ นิกายมหายานและหินยาน(เถรวาท) รวมทั้งโยคีคือนักบวชในศาสนาพราหมณ์ ปรากฏว่าได้พบจารึกภาษาขอมด้วยกัน 3 หลักที่เมืองลพบุรี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าขอมมีอำนาจปกครองเมืองลพบุรีและเมืองลพบุรีในขณะนั้นมีการนับถือศาสนา 3 นิกาย คือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน และหินยาน และศาสนาพราหมณ์ สำหรับศาลพระกาฬหรือศาลสูงปัจจุบันพบเพียงฐานก่อด้วยศิลาแลง เพื่อทำการก่อสร้างปราสาทขึ้นข้างบนแต่ยังสร้างไม่สำเร็จ¹¹

¹¹ ศาสตราจารย์ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติเมืองลพบุรี: เอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี.

ภาพที่ 3.3 เทวสถานปราสาทเขตกตั้งอยู่กลางเมือง
ลพบุรีในปัจจุบัน

ภาพที่ 3.4 พระปราสาท 3 ยอด แสดงถึงศิลปะผสมร่วมสมัยกับศิลปะบายอนของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

สำหรับในรัชกาลของกษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งที่ทรงอำนาจในสมัยต่อมาคือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1656 – หลัง 1688) ผู้ทรงสร้างปราสาทนครวัด ปรางค์กู่ผนังระเบียงด้านนอกของปราสาทนครวัดมีภาพสลักแสดงการยกทัพของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 และมีภาพกองทัพไทย (เสียมกก) เดินนำทัพอยู่หน้าสุด การแต่งกายคล้ายคนป่าและเดินทัพไม่เป็นระเบียบมีใบหน้าเป็นรูปไข่ หลังถัดไปมีใบหน้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมซึ่งเดินเข้าแถวอย่างเป็นระเบียบคล้ายทหารขอมแต่ยังไม่เหมือนกัน มีจารึกอยู่ข้างล่างว่า “ระกมรเตงอัญศรีชัยสิงหรวมนอยู่ในปากำลิ่งนำทัพเมืองละโว้” ซึ่งเมืองละโว้ในที่นี้คือเมืองลพบุรีนั่นเอง ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในรัชกาลของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 พวกขอมยังมีอำนาจเหนือลพบุรีอยู่

ภายหลังจากที่พระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 2 ทรงสิ้นพระชนม์ การครอบครองของขอมเหนือเมือง ละโว้หรือลพบุรีคงจะอ่อนแอลง และผ่านมาจนถึงรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724 – ราว 1760) จากหลักฐานศิลปะขอมสมัยบายอนของพระองค์ปรากฏอยู่ที่เมืองลพบุรีแสดงให้เห็นถึงการแผ่อำนาจเข้ามาปกครองเมืองลพบุรีอีกครั้งหนึ่ง ได้แก่ พระปรางค์ 3 ยอด ซึ่งมีแผนผังแบบ ศิลปะสมัยบายอนคือมีระเบียงเชื่อมตัวปราสาททั้ง 3 หลังเข้าด้วยกัน ประติมากรรมที่ค้นพบยัง แสดงถึงศิลปะขอมสมัยบายอนด้วย ได้แก่ พระพุทธรูปนาคปรกและรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นต้น เนื่องจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน

เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สิ้นพระชนม์แล้ว ลพบุรีก็กลับเป็นอิสระใหม่และชื่อเมืองลพบุรีไม่ ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช สลักขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1835 ว่าเป็น เมืองขึ้นของอาณาจักรสุโขทัย ในระยะนี้ปรากฏหลักฐานทางด้านโบราณสถานคือ พระปรางค์องค์ ใหญ่ในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุและพระปรางค์องค์เล็กหน้าวัดนครโกษาเข้ามาประกอบ ศาสตร์อาจารย์บัวเชอริเยชาวฝรั่งเศสได้กล่าวว่า พระปรางค์องค์ใหญ่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุมี ลักษณะแตกต่างไปจากปราสาทขอมโดยทั่วไป เช่นมีการย่อมุมมากและมีลวดลายปูนปั้นที่ฐานสูง ขึ้นไปมากจนเกือบเท่าระดับของทับหลังมุขด้านหน้าทิศตะวันออก ซึ่งศาสตราจารย์บัวเชอริเยได้ลง ความเห็นว่าพระปรางค์องค์ใหญ่นี้เป็นต้นแบบของพระปรางค์ไทยในสมัยต่อมา และคงสร้างขึ้น ราวสมัยพุทธศตวรรษที่ 18-19 พระพุทธรูปที่ประดับอยู่บนหน้าบันทางด้านทิศใต้มีลักษณะคล้าย ศิลปะอยู่ทองสร้างขึ้นโดยช่างไทยไม่ใช่ช่างขอม ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าในระยะนี้เมืองลพบุรีมีการ ปกครองตนเองเป็นอิสระและไม่ขึ้นกับอาณาจักรสุโขทัย

ภาพที่ 3.5 พระปรางค์ประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
จังหวัดลพบุรี

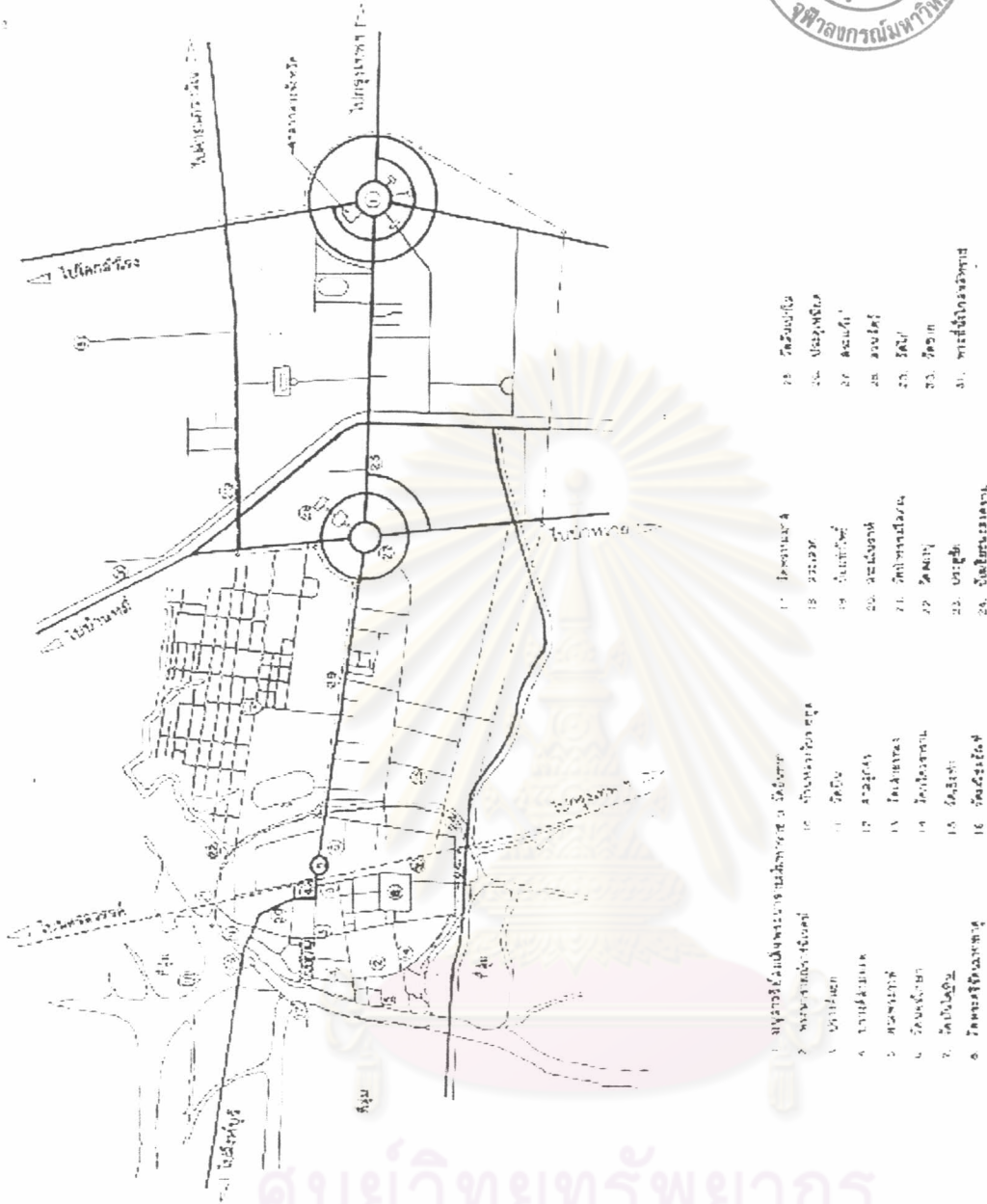

ภาพที่ 3.6 พระปรางค์องค์เล็กหน้าวัดนครโกษา
จังหวัดลพบุรี

ต่อมาจนถึงสมัยอยุธยา นักโบราณคดีมีการสันนิษฐานว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ผู้ทรงสถาปนาพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. 1893 อาจทรงเกี่ยวดองอยู่ในราชวงศ์ที่ครองเมืองลพบุรีเป็นอิสระอยู่ในขณะนั้นและพระองค์ทรงได้อภิเษกสมรสกับธิดาเจ้าผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี เมื่อพระองค์เสด็จมาตั้งเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี และโปรดฯ ให้พระราเมศวรพระราชโอรสซึ่งเป็นรัชทายาททรงเสด็จไปปกครองเมืองลพบุรีซึ่งเป็นเมืองของพระเจ้าอู่ทองเองมาแต่ก่อน ในขณะนั้นเมืองลพบุรีจึงยังมีความสำคัญในฐานะเมืองลูกหลวงและเมืองหน้าด่านสำหรับต่อสู้กับอาณาจักรกัมพูชาซึ่งเวลานี้อ่อนแอลงมากแล้ว เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) เสด็จจากเมืองสุพรรณบุรีมาขึ้นครองราชที่กรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 1913 สมเด็จพระราเมศวรจึงเสด็จกลับไปปกครองเมืองลพบุรีดังเดิม ซึ่งสันนิษฐานว่าพระราชวังของพระองค์อยู่บริเวณเดียวกับพระนารายณ์ราชนิเวศน์ในปัจจุบัน

หลังจากสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ทรงตีเมืองพระนครหลวงราชธานีของอาณาจักรกัมพูชาในปี พ.ศ. 1974 เมืองลพบุรีมิได้เป็นเมืองลูกหลวงอีกต่อไป เนื่องจากไม่ต้องห่วงข้าศึกทางด้านเขมรอีกต่อไป เมืองพิษณุโลกกลับมีความสำคัญขึ้นเพราะต้องเตรียมระวางศึกจากทางด้านเหนือคืออาณาจักรล้านนา สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ได้ส่งพระราเมศวร(สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) ขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 1981 อย่างไรก็ตามเมืองลพบุรียังมีความสำคัญอยู่เห็นได้ว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2091-2111) เสด็จขึ้นมาที่ลพบุรีและทำการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ได้เสด็จประพาสเมืองลพบุรีในปี พ.ศ. 2145 ในระยะนี้มีการสร้างพระเจดีย์แบบอยุธยาขึ้นอีกหลายองค์ในวัดระฆังโฆสิตารามเมืองลพบุรี

เมืองลพบุรีกลับมามีความสำคัญขึ้นอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) ในระยะนี้ชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาติตะวันตกขยายอำนาจเข้ามาในประเทศไทย พระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชดำริว่า เรือรบฝรั่งเศสอาจเข้ามาถึงพระนครศรีอยุธยาได้โดยง่าย จึงโปรดฯ ให้สร้างเมืองลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีสำรองขึ้น การที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงมาประทับที่เมืองลพบุรีเป็นเวลา 8-9 เดือนต่อ 1 ปีนั้นด้วยเหตุที่ทรงเป็นพระโรคที่ต้องการอากาศที่บริสุทธิ์และทรงโปรดกีฬาการล่าสัตว์และการคล้องช้างเป็นอย่างมาก ทรงสร้างพระนารายณ์ราชนิเวศน์โดยมีสถาปนิกชาวต่างชาติเข้ามาช่วยในราชการ และได้ทรงรับรองราชทูตต่างประเทศที่เมืองลพบุรีนี้ด้วย

แผนผังที่ 3.2 แสดงแผนผังเมืองลพบุรี ที่มา: การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช, ลพบุรี, หน้า 99

3.2 ลพบุรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ลพบุรีมีความรุ่งเรืองถึงจุดสูงสุดในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา และมีความสำคัญเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์คือปัจจุบัน ทั้งนี้มีเหตุผลอันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งเหมาะแก่การอยู่อาศัยและเป็นจุดยุทธศาสตร์ของการรบ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงเสด็จมาประทับที่ลพบุรีเป็นเวลา 7-9 เดือนในหนึ่งปีด้วยเหตุผลส่วนพระองค์หลายประการ ในเขตตัวเมืองลพบุรีจึงเกิดสถาปัตยกรรมขึ้นมากมาย ทั้งสถาปัตยกรรมเนื่องมาจากศาสนาและพระบรมมหาราชวังรวมถึงสถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัย

ในบางแห่งเกิดเป็นสถาปัตยกรรมซ้อนทับกันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือการเปลี่ยนศาสนา ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199-2231) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมไทยอันเนื่องมาจากการเข้ามามีอิทธิพลในราชสำนักไทยของชาวต่างชาติ และนำเอาวัฒนธรรมรวมถึงศิลปสถาปัตยกรรม และเทคโนโลยีในการก่อสร้างจากประเทศของตนเข้ามาในประเทศไทยด้วย สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนี้มีความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองและยังถือเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ด้วย สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นและเกิดขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้แก่

3.2.1 พระนารายณ์ราชินีเวศน์

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชดำริที่จะหาชัยภูมิสำหรับสร้างราชธานีแห่งที่สอง เพื่อเป็นการป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเลเพราะทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยานั้นตั้งอยู่ใกล้กับปากอ่าวมากเกินไป ทรงสถาปนาเมืองลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีแห่งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2208 ทรงโปรดฯ มอบหมายงานก่อสร้างพระราชวังที่เมืองละโว้ให้กับเสนาบดีชาวเปอร์เซีย¹² สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดฯ ให้บาทหลวงชาวอิตาลี คือบาทหลวงโธมัสวาลกัวเนราและบาทหลวงดาโกลี ซึ่งเดินทางมากับเรือของชาวฝรั่งเศสซึ่งมีความรู้ทางสถาปัตยกรรมและผังเมืองเป็นอย่างดีเป็นผู้ทำการปรับปรุงสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในพระราชวัง¹³ เมืองละโว้ รวมไปถึงกำแพงเมือง ประตูเมือง ป้อมปราการ หอรบ แบ่งสัดส่วนเมืองตามแบบแผนวิชาผังเมืองในสมัยนั้นโดยแบ่งเป็นย่าน เช่น ย่านที่ตั้งพระราชวัง ย่านการค้า ย่านบ้านพักอาศัยของคนไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งบาทหลวงทั้งสองยังนำเทคโนโลยีการส่งน้ำมาใช้กับเมืองลพบุรี โดยการส่งน้ำจากทะเลชุบศรและห้วยซับเหล็กซึ่งเป็นแอ่งน้ำธรรมชาติเข้ามาสู่พระราชวังนารายณ์ราชินีเวศน์และบ้านหลวงรับราชทูตจากการขุดค้นพบท่อส่งน้ำตามเส้นทางดังกล่าว¹⁴

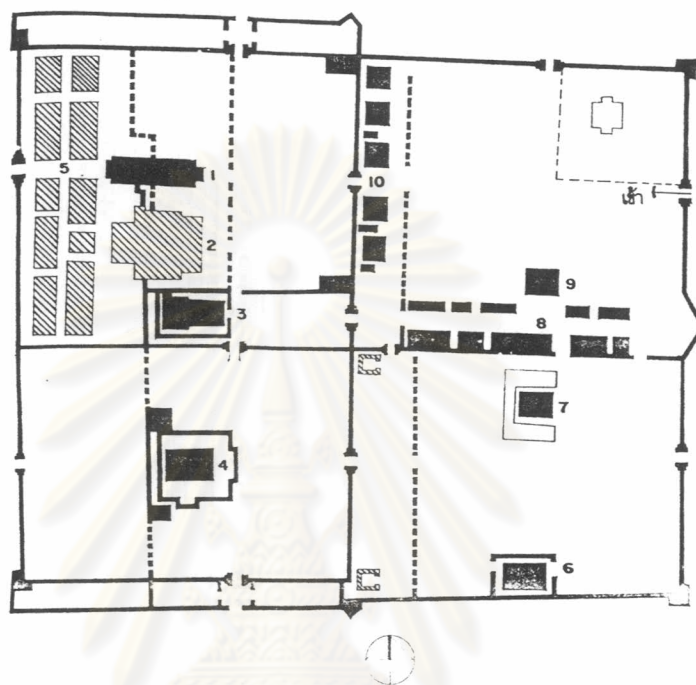
หลังจากสิ้นรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในปี พ.ศ. 2231 เมืองลพบุรีลดความสำคัญลงเนื่องจากเมืองหน้าด่านถูกย้ายไปทางภาคเหนือของประเทศไทย จนกระทั่งเป็นระยะเวลาเกือบ 200 ปี ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ปี พ.ศ. 2399 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 โปรดฯ ให้มีการบูรณะป้อมกำแพงเมืองลพบุรีตามแนวฐานรากเดิมที่ได้ทำไว้ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และโปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งเพิ่มเติมขึ้นในพระราชวังที่ลพบุรีคือ

¹² ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. สำมะโนชาติบริษัทยา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.) หน้า 22.

¹³ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. วารสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2547. (กรุงเทพมหานคร, 2547.) หน้า 105.

¹⁴ กมล เกตุศิริ. เมืองลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรบริการ, 2507.) หน้า 59-60.

พระที่นั่งพิมานมงกุฏ และเรือนสำหรับฝ่ายในอยู่ทางด้านหลัง และพระราชทานชื่อพระราชวังแห่งนี้ว่า "พระนารายณ์ราชนิเวศน์" และทรงสถาปนาลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีแห่งที่สองในปี พ.ศ. 2208 ด้วยเหตุผลว่ากรุงเทพมหานครตั้งอยู่ใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยามากเกินไป

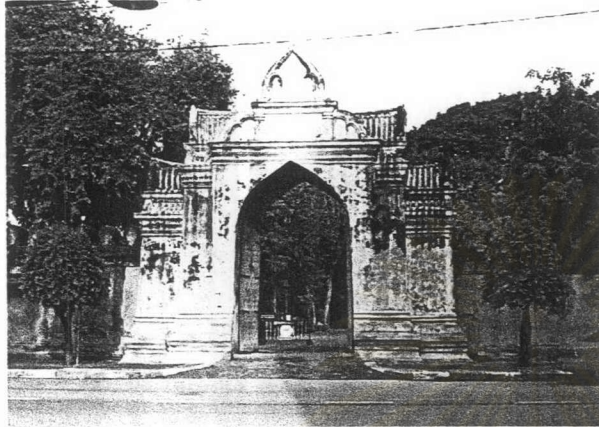
ภายในพระราชวังจะประกอบด้วย

เขตพระราชฐานชั้นนอก	เขตพระราชฐานชั้นใน	อาคารที่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
6. ตึกพระเจ้าเหา	1. พระที่นั่งจันทรพิศาล	2. พระที่นั่งพิมานมงกุฏ
7. ตึกเลี้ยงรับแขกเมือง	3. พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญาปราสาท	5. ตึกที่ประทับฝ่ายใน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ
8. ตึกพระคลังศุภรัตน์	4. พระที่นั่งสุทธาสวรรย์	
9. ถังเก็บน้ำ		
10. โรงช้างหลวง		

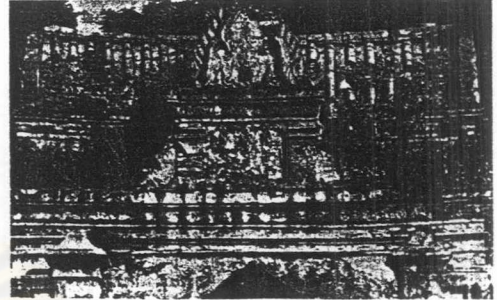
แผนผังที่ 3.3 ผังพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ที่มา: ตรึงใจ บุรณะสมภพ และคณะ. การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ จ. ลพบุรี. หน้า 115.

อาณาเขตของพระนารายณ์ราชนิเวศน์เป็นเสมือนเมือง ซึ่งมีป้อมปราการที่มั่นคงแข็งแรง โดยมีกำแพงสูงถึงสองชั้น กำแพงวังด้านในเจาะเป็นช่องสำหรับประดับดวงไฟในเวลากลางคืน ประตูทางเข้ามีทั้งหมด 7 ประตู ซุ้มประตูพระราชวังเป็นแบบลักษณะพิเศษหลังคาจั่วเป็นรูปสามเหลี่ยมใช้ปูนโบกเป็นแนวยาวลงมาจากอกไก่ถึงชายคา จั่วเป็นจตุรมุข ช่องประตูใหญ่หรือซุ้มทางเข้าเป็นโค้งแบบเปอร์เซียหรือโดยทั่วไปเรียกว่า "ซาราเซ็นนิค อาร์ค (SARACENIC ARCH) บัว

ที่ฐานเป็นบัวลายอง เมื่อผ่านประตูทางเข้าสู่พระนารายณ์ราชนิเวศน์เข้าไปจะพบกับลานกว้าง และมีถนนทอดผ่านพระราชฐานชั้นนอกเข้าสู่พระราชฐานชั้นใน

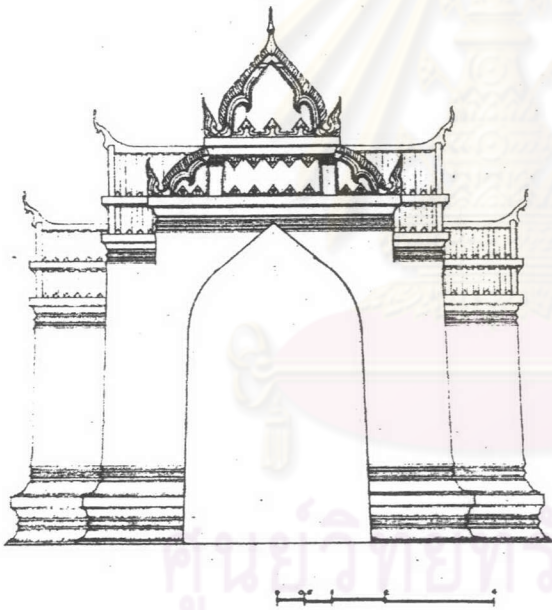

ภาพที่ 3.7 ลักษณะซุ้มประตูพระนารายณ์ราชนิเวศน์

ภาพที่ 3.8 ลักษณะหน้าบันซุ้มประตูก่อนการบูรณะปฏิสังขรณ์

ที่มา: อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. วารสารอาษา ฉบับที่ 17 ปี 2534. (กรุงเทพมหานคร, 2534.) หน้า 62.

ภาพลายเส้นที่ 3.1 ภาพสันนิษฐานซุ้มประตู จากภาพถ่ายก่อนการบูรณะ

เขตพระราชฐานชั้นนอก

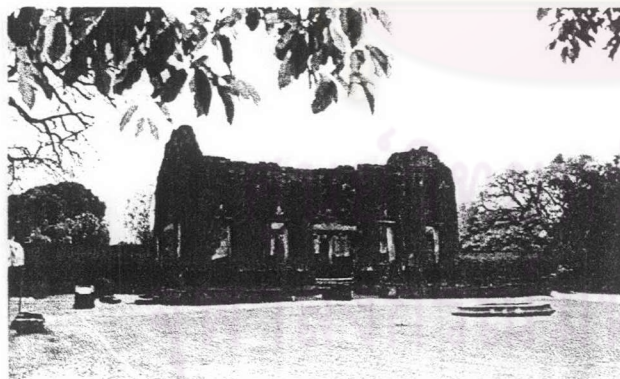
ตึกเลี้ยงรับแขกเมือง เป็นตึกชั้นเดียวขนาดกระทัดรัดหันหน้าสู่ทิศตะวันออก มีสระน้ำรูปตัว U ล้อมทางด้านข้างและด้านหลัง ช่องเจาะทุกช่องมีลักษณะโค้งแหลมหรือทรงพนม ส่วนบนของผนังด้านหน้าก่ออิฐขึ้นไปยื่นนอกกำแพงและมีช่องเจาะบริเวณหน้าจั่วเป็นโค้งทรงพนมเช่นเดียวกัน จากบันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า ตึกหลังนี้อยู่กลางอุทยานซึ่งแบ่งออกเป็นช่องๆ สี่เหลี่ยมจัตุรัส ล้อมรอบตึกมีสระน้ำซึ่งภายในคูน้ำมีน้ำพุพุ่งเรียงรายกันเป็นระยะๆ ราว 20 แห่ง สมเด็จพระนารายณ์ได้พระราชทานเลี้ยงแต่คณะราชทูตจากประเทศฝรั่งเศส ที่ตึกเลี้ยงรับแขกเมืองแห่งนี้ในปี พ.ศ. 2228 คือคณะของราชทูต เดอ ซอมองค์ และในปี พ.ศ. 2230 คณะราชทูต เดอ ลาลูแบร์

ภาพที่ 3.9 ดึงเลี้ยงรับแขกเมืองในปัจจุบัน ผนังด้านหน้าก่ออิฐขึ้นไปรับออกไก่ และมีช่องเปิดบริเวณหน้าบัน

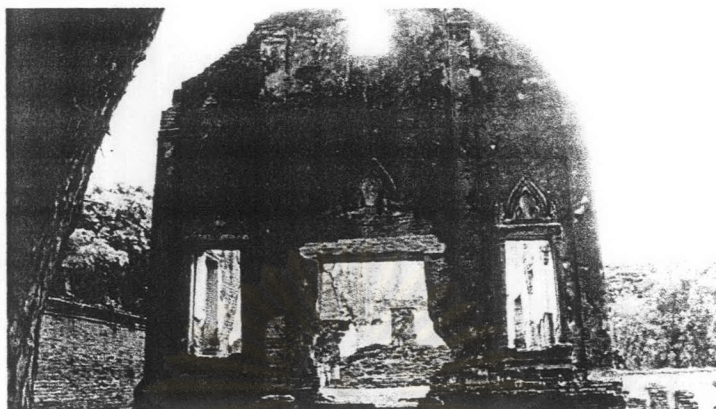

ภาพที่ 3.10 สระน้ำล้อมรอบอาคารช่องเปิดทุกช่องเป็นซุ้มทรงพนม

ภาพที่ 3.11 ภาพโดยรวมของตึกพระเจ้าเหา

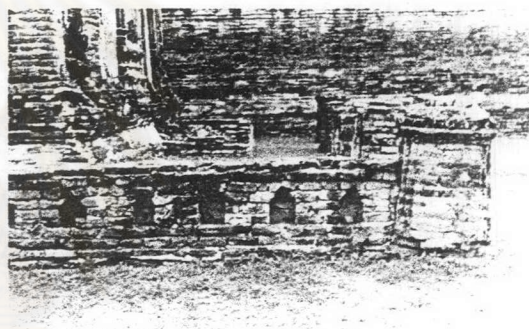
ตึกพระเจ้าเหา มีขนาดกว้างประมาณ 10 เมตร ยาวประมาณ 20 เมตร ด้านหน้าหันไปทางทิศตะวันออกตามประวัติศาสตร์ตึกนี้เคยใช้เป็นที่ประชุมขุนนางในขณะที่สมเด็จพระนารายณ์ประจวบฯ ซึ่งนำโดยพระเพทราชาและหลวงสรศักดิ์ ตัวอาคารเป็นสถาปัตยกรรมล้ายของผสมฝรั่ง คือ ประตูและหน้าต่างจะเป็นล้ายอง แต่ผนังด้านสกัดมีการก่ออิฐขึ้นไปถึงอกไก่ประดับด้วยเสาอิง และมีช่องเปิดทรงพนมบริเวณหน้าจั่ว และโดยรอบยังพบร่องรอยของกำแพงแก้วเจาะช่องทรงพนมขนาดเล็กสำหรับประดับดวงไฟ

ภาพที่ 3.12 ผนังด้านสกัดด้านหน้าตึกพระเจ้าเหา สังเกตว่าซุ้มประตูและหน้าต่างเป็นแบบไทย

ภาพที่ 3.13 ภายในอาคารไม่มีเสาร่วมใน และมีการทำซุ้มทรงพนมบริเวณหน้าบัน

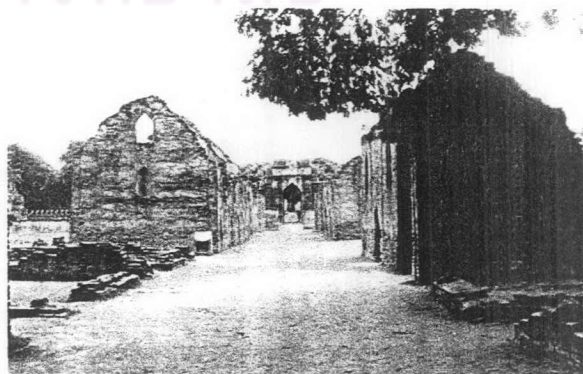
ภาพที่ 3.14 การทำซุ้มทรงพนมขนาดเล็กบริเวณกำแพงแก้วโดยรอบตึกพระเจ้าเหา

พระคลังศุภรัตน์หรือตึกสิบสองท้องพระคลัง เป็นหมู่ตึกตั้งอยู่ระหว่างถึงเก็บน้ำประปาและตึกเลี้ยงรับแขกเมือง สร้างเป็นตึกแถวสองแถวยาวเรียงชิดกัน มีถนนผ่ากลางมุ่งสู่พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท อาคารค่อนข้างทึบผนังก่ออิฐ ประตูและหน้าต่างเป็นแบบทรงพนม เป็นอาคารเก็บสินค้าของหลวงดังเช่นในพระราชวังที่กรุงศรีอยุธยา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.15 ลักษณะช่องเปิดเป็นซุ้มทรงพนม

ภาพที่ 3.16 ถนนผ่ากลางแนวอาคารหมู่สิบสองท้องพระคลัง

อาคารถังเก็บน้ำ เป็นถังก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่พบท่อส่งน้ำทำด้วยดินเผา เป็นระบบเดียวกับในประเทศอิตาลีและฝรั่งเศส โดยมีการนำน้ำจากทะเลชุบศรและห้วยซับเหล็กเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ทางทิศตะวันออกของเมืองลพบุรี ส่งน้ำเข้ามาใช้ในพระราชวังและในตัวเมือง สามารถเปรียบลักษณะที่สมบูรณ์ได้กับถังเก็บน้ำที่ตั้งอยู่บริเวณเทวสถานปรางค์แขก

ภาพที่ 3.17-3.18 ภาพแสดงการเปรียบเทียบซากอาคารถังเก็บน้ำในพระราชวังและอาคารถังเก็บน้ำบริเวณเทวสถานปรางค์แขก

โรงช้างหลวง อาคารตั้งเรียงรายเป็นแถวชิดกับกำแพงพระราชฐานชั้นใน โรงช้างพบเป็นฐานซากปรักหักพังอยู่ประมาณ 10 โรง ช้างที่เข้ามาในพระราชวังเป็นช้างหลวงหรือช้างที่มีความสำคัญ สำหรับใช้เป็นพาหนะของสมเด็จพระนารายณ์ เจ้านาย และขุนนางชั้นสูง

ภาพที่ 3.19 ด้านข้างของโรงช้างหลวง ช่องเปิดทรงพยมขนาดใหญ่

ภาพที่ 3.20 ซากฐานอาคารของโรงช้างหลวงด้านทิศเหนือ

เขตพระราชฐานชั้นใน

เมื่อผ่านทางเดินจากเขตพระราชฐานชั้นนอกเข้ามา จะพบประตูเข้าสู่เขตพระราชฐานชั้นในอีก ซึ่งประตูเชื่อมต่อกับกำแพงที่มีขนาดสูงใหญ่เช่นเดียวกับประตูเข้าสู่พระราชวัง ประตูเข้าสู่พระราชฐานชั้นในมี 3 ประตู ซึ่งแต่ละประตูจะตรงกับพระที่นั่งทั้งสาม คือ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท และพระที่นั่งสุทไธสวรรย

พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดฯให้สร้างขึ้นเป็นองค์แรก เมื่อเสด็จมาประทับที่เมืองลพบุรี คือสร้างขึ้นในปีเดียวกับปีที่สร้างเมืองลพบุรีคือปี พ.ศ. 2208 จากหลักฐานปรากฏว่าพระองค์ทรงรับสั่งให้สร้างทับรากฐานเดิมของพระที่นั่งที่พระราเมศวร โอรสพระองค์ใหญ่ของพระเจ้าอู่ทองทรงเคยเสด็จมาประทับที่ลพบุรีในฐานะเมืองลูกหลวงในปี พ.ศ. 1893¹⁵

จากบันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานเป็นที่สำหรับประชุมองค์มนตรี และเป็นที่ทำงานของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ อาคารถูกสร้างขึ้นเป็นหลังแรกจึงมีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมไทยแท้ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับโบสถ์และวิหาร ด้านหน้ามีมุขยื่นหรือเรียกว่า"มุขเด็จ" ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์ทรงออกว่าราชการ สันนิษฐานว่ามุขเด็จนี้เคยเป็นมุขโถงคือไม่มีการก่อผนัง เพื่อให้ข้าราชการเข้าเฝ้าบริเวณชานชาลาหน้าพระลาน ภายหลังเมื่อพระราชวังถูกทิ้งร้าง เครื่องบนพระที่นั่งทรุดโทรมหักพังลงเหลือแต่ผนัง จนมาถึงรัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดฯให้ซ่อมแซมพระนารายณ์ราชนิเวศน์และทำการบูรณะเครื่องบนของพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานจนสมบูรณ์ดังที่เห็นในปัจจุบัน

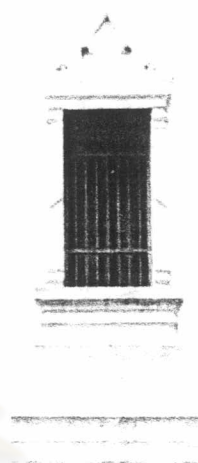

ภาพที่ 3.21 พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในปัจจุบัน
บูรณะปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹⁵ กมล เกตุศิริ. เมืองลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรบริการ, 2507.) หน้า 78.

ภาพที่ 3.22 มุขเด็จด้านหน้าพระที่นั่งจักรทิศา

ภาพที่ 3.23 ชุ่มหน้าต่างมุขเด็จพระที่นั่งจักรทิศา

พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท เป็นพระที่นั่งห้องพระโรง สมเด็จพระนารายณ์ทรงรับสั่งให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่เสด็จออกว่าราชการที่เกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศ ผนังมีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าต่อกับอาคารรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสยอดมณฑปดังปรากฏในหนังสือโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งหลวงศรีมหาโสภได้แต่งขึ้นในสมัยนั้น ดังต่อไปนี้

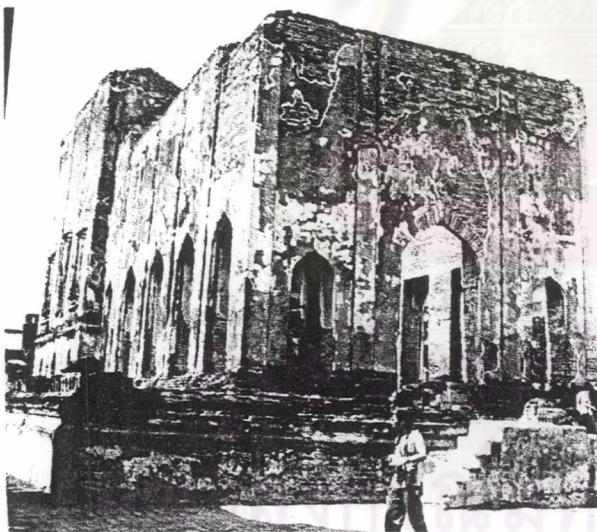
ดุสิตปราสาทสร้อย	สมพุทธ
สูงเทริดธรรมาวุต	ช่อชั้น
พรหมพัทตร์ฉัตรเฉลิมสุด	เสาวภาคย์
นาคพะพานลดหลั่น	เลียบเลื้อย ลงมา

สามารถสันนิษฐานได้ว่าหลังคาพระที่นั่งตอนหลังเป็นหลังคายอดมณฑปหรือยอดปราสาท ซึ่งมีความสูงมาก คือสูงเทียมลมเทียมฟ้า ยอดมณฑปทำเป็นรูปพรหมพัทตร์มี 4 หน้า และมีพระยานาคเลื้อยลงมาตามสันหลังคามายังเชิงชายทั้งสี่มุม¹⁶

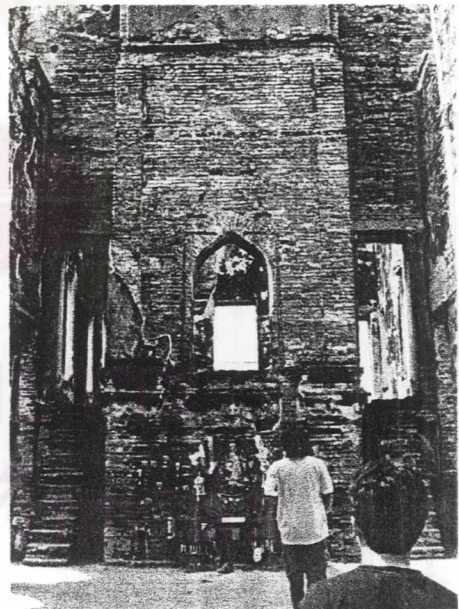
¹⁶ กมล เกตุศิริ. เมืองลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรบริการ, 2507.) หน้า 98-90.

ซุ้มประตูและหน้าต่างของพระที่นั่งด้านหน้าเป็นแบบทรงพนมทั้งหมด แต่พระที่นั่งด้านหลังซึ่งผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีซุ้มหน้าต่าง 2 ชั้น ชั้นล่างทำเป็นหน้าต่างซุ้มโค้งและชั้นบนเป็นซุ้มหน้าต่างลายอง บริเวณพระบัญชาที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงออกว่าราชการเป็นช่องที่เจาะโค้งแหลม สูงเหนือพื้นประมาณ 2 เมตร สำหรับคณะราชทูตและข้าราชการเข้าเฝ้าบริเวณพื้นเบื้องล่าง มีคำบรรยายว่าด้วยความสวยงามของการตกแต่งภายในของพระที่นั่งองค์นี้ โดย นิโคลาส แชรแวร์ส์ ชาวฝรั่งเศสความตอนหนึ่งว่า

“ ทางด้านซ้ายมือมีพระที่นั่งงดงามหลังหนึ่ง บนหลังคามีรูปจักร(ทรงมณฑป) เหมือนที่ประทับในพระนครหลวงคือกรุงศรีอยุธยา มีพระบัญชาอยู่ช่องหนึ่งที่ส่วนกลางของพระที่นั่ง ซึ่งมีความกว้างและสูงกว่าช่องอื่นๆ เป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน ยามเสด็จออกปฏิสังขารราชทูตและเจ้านายประเทศราชใกล้เคียง บริเวณผนังพระที่นั่งประดับกระจกเงาบานใหญ่ ซึ่งมีรับสั่งให้นำเข้ามาจากประเทศฝรั่งเศสเมื่อสี่ปีที่แล้ว เพดานแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัสช่องประดับลายดอกไม้ทองคำด้วยฝีมืออันยอดเยี่ยม ประดับแก้วผลึกบางที่ได้มาจากประเทศจีนดูงดงามที่สุดในโลก”¹⁷

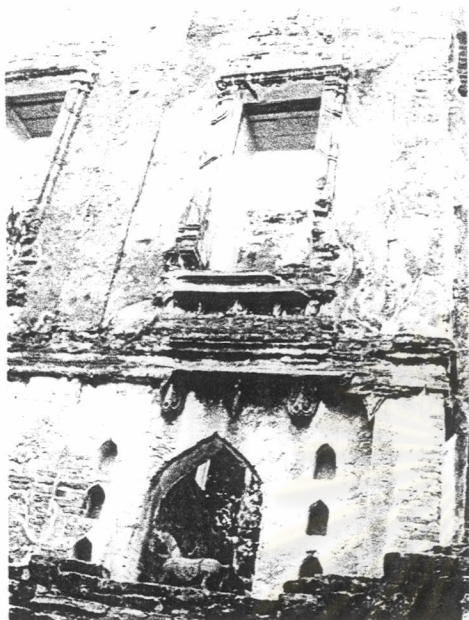

ภาพที่ 3.24 ด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ญุมหาปราสาท
ด้านหน้าเป็นซุ้มทรงพนมด้านหลังเป็นซุ้มแบบไทย

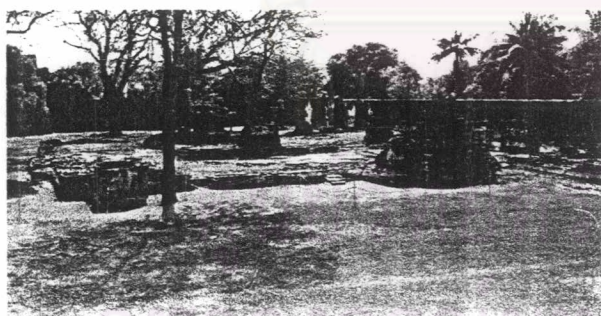
ภาพที่ 3.25 ซุ้มสี่เหลี่ยมทรงพนมภายในพระที่นั่ง

¹⁷ ตรึงใจ บุรณสมภพ และคณะ. การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทย ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จ. ลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร.) หน้า 121.

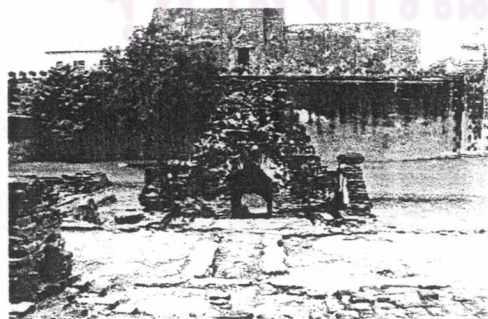

ภาพที่ 3.26 หน้าต่างสองชั้นของพระที่นั่งทางด้านหลัง
ด้านบนเป็นซุ้มหน้าต่างแบบไทย ด้านล่างเป็นซุ้มทรงพนม

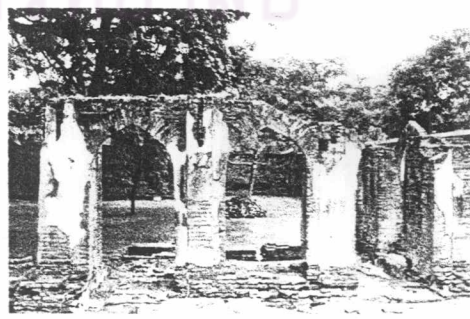
พระที่นั่งสุทธาสวรรย เป็นพระที่นั่งประทับส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนารายณ์ จากบันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า พระที่นั่งองค์นี้ตั้งอยู่ในเขตราชอุทยานที่โรมรีน หลังคาพระที่นั่งมุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลือง ที่มุงทั้งสี่มีสระน้ำใหญ่สี่สระ และมีเขานินจำลอง(เขามอ) ทางด้านทิศเหนือ” สมเด็จพระนารายณ์เสด็จสวรรคตที่พระที่นั่งองค์นี้ในปี พ.ศ. 2231 ปัจจุบันคงเหลือให้เห็นเพียงซากของฐานเท่านั้น

ภาพที่ 3.27 ฐานพระที่นั่งสุทธาสวรรย

ภาพที่ 3.28 เขานินจำลองตามบันทึกของชาวฝรั่งเศส

ภาพที่ 3.29 ซองหน้าต่างทรงพนมของพระที่นั่งทางทิศใต้

3.2.2 พระที่นั่งไกรสรสีหราชหรือพระที่นั่งเย็น

พระที่นั่งไกรสรสีหราชหรือพระที่นั่งเย็นตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่าทะเลชุบศรซึ่งมีสภาพคล้ายทะเลสาบ พื้นที่ลึกลงกลางมีขอบเป็นสันขึ้นมาเหมือนกระทะ ด้านตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูเขา ในฤดูฝนเมื่อฝนตกน้ำจะขังอยู่ในแอ่งอันกว้างใหญ่นี้ ปัจจุบันที่ดินบริเวณนี้ตื่นเงินส่วนมากเป็นพื้นที่เพาะปลูกและทำนา ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ทรงรับสั่งให้ช่างชาวฝรั่งเศสต่อท่อส่งน้ำจากทะเลชุบศรมาใช้ในพระราชวังที่ลพบุรีและในตัวเมือง โดยบริเวณที่มีลักษณะเป็นประตุน้ำมีชื่อเรียกในพงศาวดารว่า“ปากจั่น”¹⁸

ในยามที่สมเด็จพระนารายณ์เสด็จไปประทับในบริเวณทะเลชุบศรเพื่อประพาสป่าและล่าสัตว์ ทรงรับสั่งให้สร้างพระที่นั่งขึ้นหมู่หนึ่งบนเกาะเล็กๆ ของทะเลชุบศร และพระราชทานนามว่า “พระที่นั่งไกรสรสีหราช” เรียกกันโดยทั่วไปว่า“พระตำหนักทะเลชุบศรหรือพระที่นั่งเย็น” พระที่นั่งดังกล่าวนี้ก่อสร้างตามลายของประเพณี ผันงอกอิฐถือปูน มีความเยียบสงบเหมาะแก่การพักผ่อน ดังที่พวกฝรั่งเศสที่มากับราชทูตได้บรรยายไว้ว่า “พระตำหนักและเรือนข้าราชการตั้งเรียงกันในบริเวณทะเลชุบศร มีการใช้เรือเป็นพาหนะติดต่อระหว่างกัน ฯ” จะเห็นได้ว่าตำหนักทะเลชุบศรรวมถึงสิ่งแวดล้อมในบริเวณนี้ เป็นสถานที่อันทรงพระเกษมสำราญที่สำคัญยิ่งอีกแห่งหนึ่ง

ความคิดในการต่อท่อส่งน้ำจากทะเลชุบศรเอาน้ำมาใช้ในเมืองลพบุรี นายช่างชาวฝรั่งเศสนำแบบอย่างมาจากประเทศของตน คือการต่อท่อส่งน้ำจากตำบลรงบูลเย และปล่อยน้ำมาใช้ในพระราชวังแวร์ซายส์ ซึ่งตำบลรงบูลเยนี้มีตาน้ำจำนวนมากทางบ้านเมืองจึงทำการขุดสระไว้หลายแห่ง และที่ตั้งของตำบลนี้อยู่ที่สูงน้ำที่ต่อมาใช้ในพระราชวังแวร์ซายส์จึงมีความแรงมาก แต่ในบริเวณทะเลชุบศรนี้อยู่สูงจากตัวเมืองไม่มากนัก น้ำที่ปล่อยมาใช้ในตัวเมืองจึงไม่แรงมาก ต่อมามีการนำน้ำจากห้วยซับเหล็กซึ่งตั้งอยู่บนไหล่เขา ทำให้น้ำที่ต่อเข้ามาใช้ในตัวเมืองมีความแรงจนสามารถทำน้ำพุในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ได้หลายแห่ง ภายหลังมิได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระที่นั่งดังหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

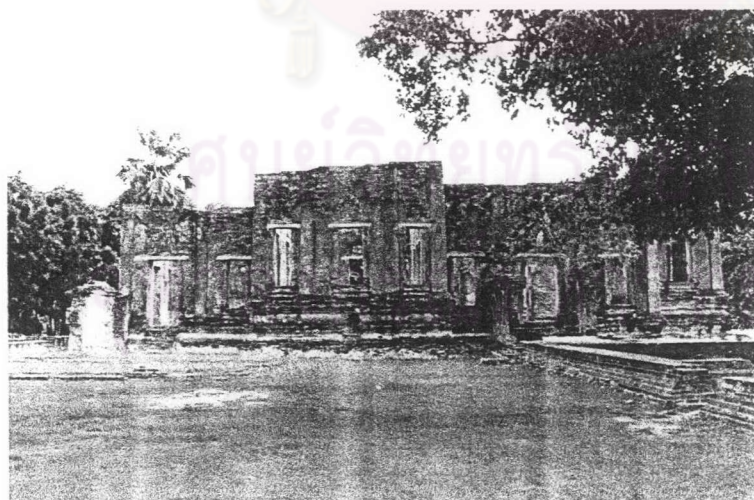
ผังพระที่นั่งเป็นจตุรมุข คือมีมุขยื่นออกมาทั้งสี่ทิศ มุขหน้าหันไปทางทิศตะวันออก จะยาวกว่าด้านอื่นซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับพระที่นั่งจันทรพิศาลในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ด้านหน้ามีมุขเด็จยื่นออกมาสำหรับสมเด็จพระนารายณ์ทรงออกว่าราชการเช่นเดียวกัน เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมลายของประเพณีซึ่งสร้างในสมัยเริ่มสถาปนาเมืองลพบุรีร่วมสมัยกับพระที่นั่งจันทรพิศาล ด้านหลังพระที่นั่งมีเกยช้าง-ม้า และทรงเสลี่ยง ตามบันทึกของชาวฝรั่งเศสที่มากับคณะราชทูต กล่าวว่า พระที่นั่งแห่งนี้มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการทำการสังเวยดวงดาวบน

¹⁸ กมล เกตุศิริ. เมืองลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรบริการ. 2507.) หน้า 195.

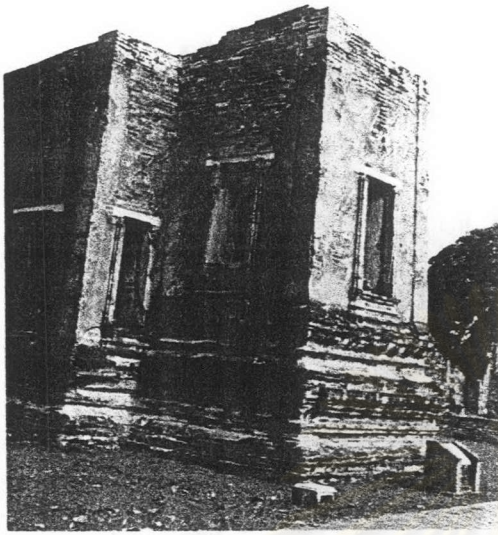
ห้องฟ้าจากทุกตำแหน่งของพระที่นั่ง ทั้งยังมีพื้นที่สำหรับติดตั้งเครื่องมือทางดาราศาสตร์ มีภาพประวัติศาสตร์บันทึกการสังเกตจันทรุปราคาซึ่งชาวฝรั่งเศสวาดไว้ ในรูปสมเด็จพระนารายณ์สวมลอมพอกและทรงส่องกล้องดูดาวขนาดยาววางอยู่บนขาตั้ง ทอดพระเนตรจากสี่หับญชรพระที่นั่ง ไกรสรสีหราช อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาดาราศาสตร์ในประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกที่พระที่นั่งองค์นี้ จากหลักฐานทางสถาปัตยกรรมจะเห็นได้ว่าพระที่นั่งองค์นี้อาจมีการต่อเติมในบางส่วนในภายหลัง โดยการก่อสร้างในครั้งหลังนี้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมผสมที่ได้รับอิทธิพลของชาวต่างชาติอยู่ด้วย

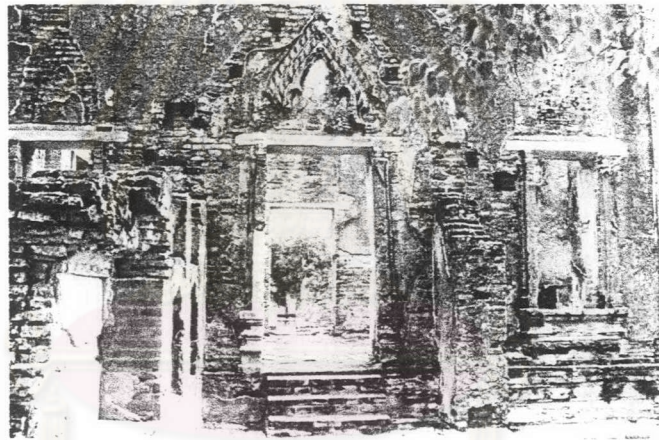
ภาพที่ 3.30 ด้านหน้าของพระที่นั่ง
ไกรสรสีหราช

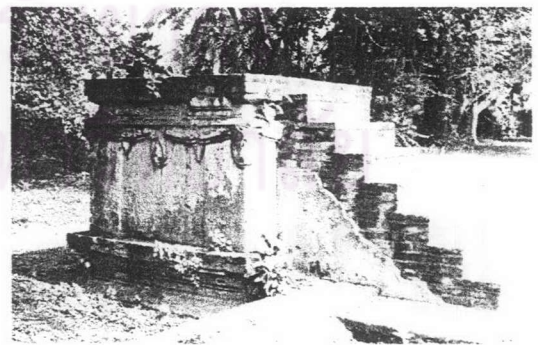
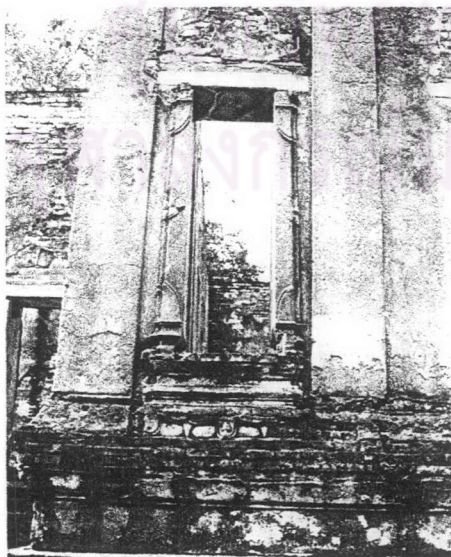
ภาพที่ 3.31 ด้านข้างของพระที่นั่ง
ไกรสรสีหราช

ภาพที่ 3.32 - 3.33 แสดงการเปรียบเทียบมรดกเจระหว่างพระที่นั่งไกรสรสีหราชและพระที่นั่งจันทร์พิศาลในพระราชวัง

ภาพที่ 3.34 ชุมประตู่พระที่นั่งไกรสรสีหราชเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย

ภาพที่ 3.35 เกยสำหรับเสลี่ยงคานหามด้านหลังพระที่นั่ง

ภาพที่ 3.36 การตกแต่งซุ้มหน้าต่างตั้งอยู่บนฐานสิงห์

3.2.3 บ้านหลวงรับราชทูต

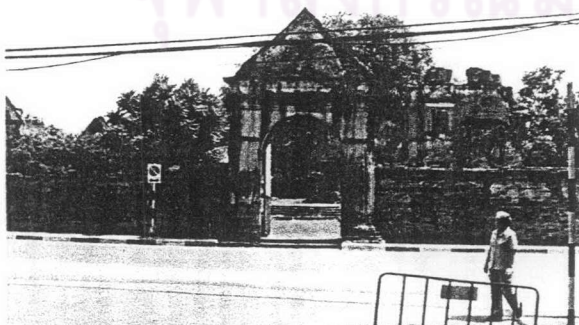
แผนผังที่ 3.3 ผังบริเวณบ้านหลวงรับราชทูตที่มา: ศิลปากร, กรม. ทำเนียบโบราณสถานในเขตกรุงเทพฯและ
ปริมณฑล. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์. 2535. หน้า 362

หมายเลข 1 เขตบ้านหลวงรับราชทูต

หมายเลข 2 คือโบสถ์คริสต์ศาสนา

หมายเลข 3 คือบ้านพักของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์

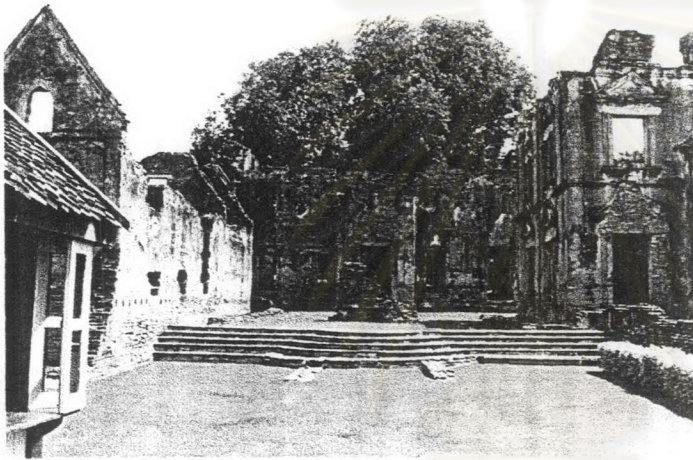
บ้านหลวงรับราชทูตตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือจากพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ปัจจุบันมีถนนฝรั่งเศสเชื่อมต่อระหว่างพระราชวังกับบ้านหลวงรับราชทูต สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างบ้านหลวงรับราชทูตขึ้นเพื่อรับรองคณะราชทูตจากต่างประเทศ โดยเฉพาะคณะราชทูตจากฝรั่งเศสคือคณะของเซอร์วาเลียง เดอ โชมองส์ราชทูตจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส มีบาทหลวงเดอ ซัวซี และเรือโทฟอรั้งรวมทั้งวิศวกร เดอ ลามาร์ ซึ่งบ้านหลวงรับราชทูตสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2228 เป็นปีเดียวกับที่คณะราชทูตฝรั่งเศสเดินทางมาถึง

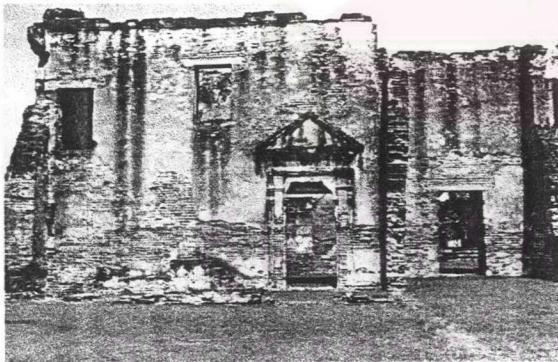
ภาพที่ 3.37 ประตูทางเข้าบ้านหลวงรับราชทูต

ในอาณาบริเวณของบ้านหลวงรับราชทูตนี้ มีบ้านพักของข้าหลวงชาวกรีกชื่อ คอนสแตนติน ฟอลคอน ซึ่งเข้ามารับราชการในกรุงศรีอยุธยา และสร้างความคิดความชอบไว้มากมายเป็นที่ทรงโปรดปรานของสมเด็จพระนารายณ์ ถึงกับทรงมอบตำแหน่งพระสมุหนายก และมอบที่ดินสำหรับสร้างบ้านอยู่ในเขตบ้านหลวงรับราชทูตนี้ด้วย

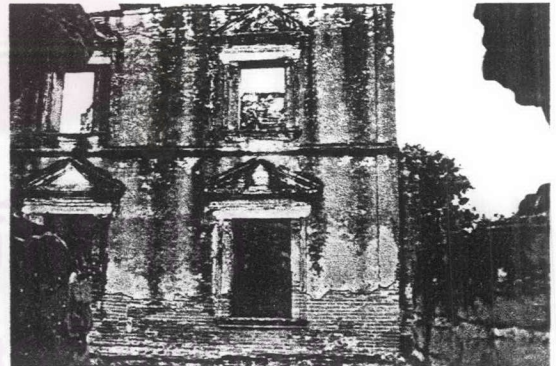
รูปแบบสถาปัตยกรรมในบ้านหลวงรับราชทูตนี้ถูกออกแบบให้เป็นแบบตะวันตก คือร่วมสมัยกับศิลปะสถาปัตยกรรมยุคเรอเนสซองส์ในยุโรป ในบ้านหลวงรับราชทูตนี้ยังมีองค์ประกอบสถาปัตยกรรมไทยผสมอยู่น้อยมากคือในส่วนของโบสถ์ ภายในบริเวณบ้านหลวงรับราชทูตนี้สามารถแบ่งออกเป็นสามส่วนใหญ่ คือ ด้านทิศตะวันออกเป็นอาคารพักอาศัยของคณะราชทูต จากหลักฐานจะเห็นอาคารก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่ และมีการประดับตกแต่งช่องเจาะเป็นแบบศิลปะเรอเนสซองส์ และเป็นอาคารสองชั้นซึ่งไม่นิยมก่อสร้างกันในสมัยนั้น ด้านหน้าบ้านพักราชทูตนี้จะมีบันไดครึ่งวงกลมลงมายังบ่อน้ำซึ่งตามบันทึกกล่าวว่ามีน้ำพุอยู่ด้วย

ภาพที่ 3.38 รูปด้านหน้าบ้านหลวงรับราชทูต
ขวามือเป็นที่พักราชทูต
ตรงกลางคือโบสถ์คริสต์ ด้านซ้ายมือคือบ้าน
เจ้าพระยาวิชาเยนทร์

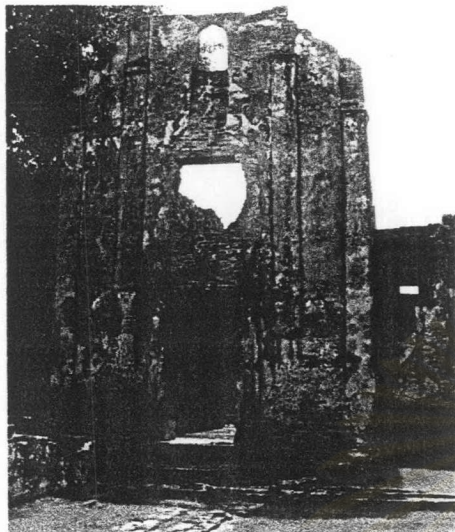

ภาพที่ 3.39 การตกแต่งซุ้มประตูของที่พักราชทูตเป็นแบบ
ศิลปะสมัยเรอเนสซองส์จากยุโรป

ภาพที่ 3.40 ลักษณะซุ้มหน้าต่างเช่นเดียวกับซุ้มประตู

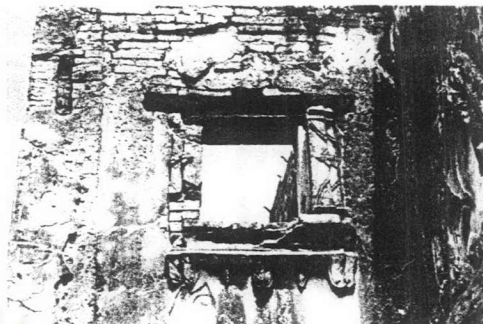
ถัดมาทางด้านทิศเหนือของบ้านหลวงรับราชทูตเป็นโบสถ์คริสต์สำหรับศาสนาคริสต์ สำหรับคณะราชทูตประกอบพิธีทางศาสนา โบสถ์เป็นอาคารจตุรมุขรูปไม้กางเขนหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันตก และมีแท่นบูชาอยู่ทางด้านทิศตะวันออก อาคารก่อด้วยอิฐถือปูนซึ่งมีลักษณะที่น่าสนใจอยู่คือการประดับช่องเจาะไม่ว่าจะเป็นประตูหรือหน้าต่างจะทำเป็นซุ้มประตูลายของทั้งหมดรวมถึงบัวปลายเสาก็เป็นลายของ แต่เปิดช่องแสงบริเวณหน้าบันเป็นโค้งทรงพนม

ภาพที่ 3.41 ผนังด้านสกัดด้านหน้าโบสถ์ บริเวณหน้าบ้านมีช่องเปิดทรงพนม

ภาพที่ 3.43 ชุ่มหน้าต่างโบสถ์คริสต์เป็นแบบ สถาปัตยกรรมไทย

ภาพที่ 3.42 ด้านบนของผนังมุขด้านข้างมีช่องแสง ชุ่มเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย

ภาพที่ 3.44 ชุ่มประตูเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทยเช่น เดียวกัน

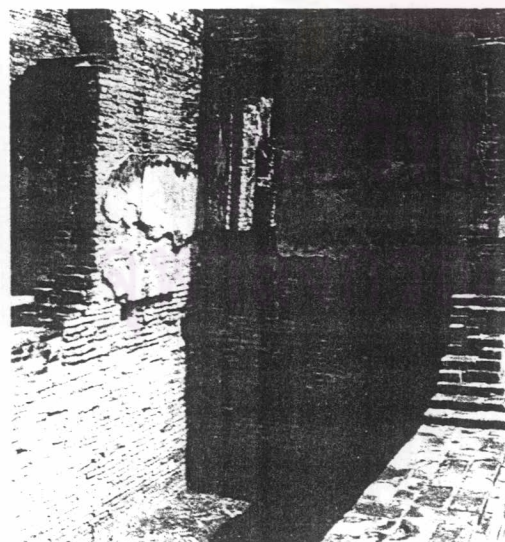
ด้านทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งของบ้านเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ตำแห่งสมุหนายกในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ตัวอาคารก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่ และเป็นอาคารสองชั้นจากหลักฐานคือช่องสำหรับเสียบคานพินชั้นสอง การตกแต่งอาคารและช่องเปิดเป็นแบบสถาปัตยกรรมเรอเนอซองส์เช่นเดียวกับบ้านพักราชทูตและมีชุ่มทรงพนมอยู่ร่วมกัน

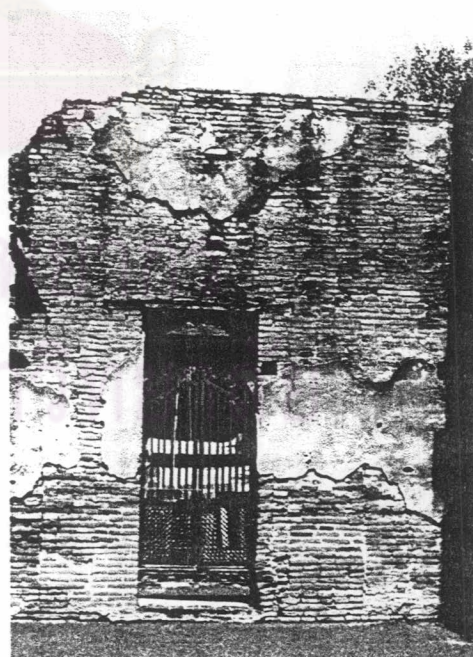
ภาพที่ 3.45 ด้านหน้าของบ้านพักเจ้า
พระยาวิชาเยนทร์

ภาพที่ 3.46 ด้านหลังของบ้านพักเจ้าพระยาวิชาเยนทร์
หน้าต่างชั้นบนด้านซ้ายมือเป็นซุ้มทรงพนม

ภาพที่ 3.47 การทำห้องใต้ดินของบ้านพักเจ้าพระยา
วิชาเยนทร์

ภาพที่ 3.48 ร่องรอยของช่องเสียบคานไม้
แสดงให้เห็นว่าเป็นอาคารสองชั้นยุคแรกในประเทศไทย

เปรียบเทียบอาคาร	ผังพื้น	ผนังด้านสกัด	จำนวนชั้น	ช่องประตู	ช่องหน้าต่าง
พระนารายณ์ราชนิเวศน์ พระราชฐานชั้นนอก - ตึกเลี้ยงรับแขกเมือง - ตึกพระเจ้าเหา - ตึกพระคลังศุภรัตน์ - โรงช้างหลวง - อ่างเก็บน้ำ	ทรงโรงไม่มีเสาร่วมใน ทรงโรงไม่มีเสาร่วมใน ทรงโรงไม่มีเสาร่วมใน ทรงโรงไม่มีเสาร่วมใน -	ก่ออิฐถึงอกไก่ อาจมีโครงประตู ก่ออิฐถึงอกไก่ ก่ออิฐถึงอกไก่ -	1 ชั้น 1 ชั้น 1 ชั้น 1 ชั้น -	ทรงพนม เครื่องลำยอง ทรงพนม ทรงพนม -	ทรงพนม เครื่องลำยอง ทรงพนม ทรงพนม -
พระราชฐานชั้นใน - พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน - พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท - พระที่นั่งสุทไธสวรรย	ทรงโรงแบบมีมุขเด็จ ทรงโรงไม่มีเสาร่วมใน ทรงโรงไม่มีเสาร่วมใน	ก่ออิฐถึงอกไก่ - -	1 ชั้น ยกสูง 2 ชั้น 1 ชั้น	เครื่องลำยอง ทรงพนม -	เครื่องลำยอง แบบผสม ทรงพนม
พระที่นั่งไกรสรสีหราช (พระที่นั่งเย็น)	จัตุรมุข ไม่มีเสาร่วมใน	-	1 ชั้น ยกสูง	เครื่องลำยอง	เครื่องลำยอง
บ้านหลวงรับราชทูต - บ้านพักราชทูต - โบสถ์คริสต์ศาสนา - บ้านพักเจ้าพระยาวิชาเยนทร์	ผังแบบกลุ่มอาคาร จัตุรมุขไม่มีเสาร่วมใน ผังแบบกลุ่มอาคาร	ก่ออิฐถึงอกไก่ ก่ออิฐถึงอกไก่ ก่ออิฐถึงอกไก่	2 ชั้น 1 ชั้น ยกสูง 2 ชั้น มีชั้น ใต้ดิน	ตะวันตก เครื่องลำยอง ทรงพนม	ตะวันตก เครื่องลำยอง แบบผสม

ตารางที่ 3.1 ตารางแสดงถึงลักษณะของอาคารพักอาศัยในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์

จากตารางแสดงลักษณะอาคารจะเห็นได้ว่าการก่อสร้างอาคารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์จะมีการพัฒนารูปแบบต่างๆ ได้แก่ ลักษณะของผังพื้นอาคารจะไม่มีเสาร่วมใน อันเป็นเหตุผลมาจากระบบการก่อสร้างหรือระบบโครงสร้างอาคารเปลี่ยนแปลงไป โดยการนำเทคโนโลยีการก่อสร้างจากชาวต่างชาติที่เข้ามารับราชการในสมัยนั้น การรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาจะใช้แบบช่อเอกและช่อโทโดยไม่ต้องมีเสาร่วมในอาคารรับช่วยรับน้ำหนักโครงหลังคาดังจะกล่าวในบทวิเคราะห์ต่อไป ส่วนผนังด้านสกัดของอาคารเป็นลักษณะการก่ออิฐขึ้นไปรับอกไก่แทนที่การใช้โครงประตูเช่นในอดีต สำหรับการก่ออิฐด้านสกัดในลักษณะนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านริศรานุวัดติวงศ์ ทรงให้ชื่อเรียกว่า “ทรงวิลันดา” อันเนื่องมาจากสอดคล้องกับอาคารที่ชาวฮอลันดาเข้ามาก่อสร้างไว้ในพระนครศรีอยุธยาสมัยนั้น

อาคารประเภท 2 ชั้น เป็นลักษณะใหม่ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เนื่องจากในสมัยโบราณ ไม่นิยมสร้างอาคารที่มีความสูงเกินชั้นเดียว เนื่องจากระบบการก่อสร้างและเรื่องของฐานาคคีดี สมเด็จพระนารายณ์ทรงอนุญาตให้ชาวต่างชาติสามารถสร้างอาคารพักอาศัยสูง 2 ชั้น ได้แก่ บ้านพักราชทูต, บ้านพักเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ รวมถึงตึกโคระซานและตึกปิฎกภายในวัดเสาชิงช้าจะกล่าวต่อไป นอกจากนี้ในบ้านพักเจ้าพระยาวิชาเยนทร์มีการก่อสร้างห้องใต้ดินอีกไว้ในอาคาร

ในเรื่องของการประดับตกแต่งอาคารและการเจาะช่องเปิด จะสังเกตได้ว่าอาคารโดยมากจะมีการทำซุ้มประตูและหน้าต่างเป็นซุ้มทรงพนมหรือทรงโค้งยอดแหลมแบบชาวเปอร์เซีย เป็นศิลปะแบบพระราชนิยมของสมเด็จพระนารายณ์ในยุคสมัยนั้น หรือในอาคารบางหลังมีการใช้รูปแบบของช่องเปิดร่วมกันระหว่างซุ้มทรงพนมและซุ้มทรงไทยประเพณี ดังเช่นที่พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท ส่วนอาคารที่เป็นศาสนสถาน เช่น ตึกพระเจ้าเหา, หรือโบสถ์คริสต์ศาสนาในบ้านหลวงรับราชทูต จะใช้ช่องเปิดลายของประเพณี อาจเป็นการสื่อสารกับชาวต่างชาติที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในสมัยนั้น มักมีความพยายามจะเปลี่ยนพระทัยของสมเด็จพระนารายณ์ให้มานับถือศาสนาของตน แต่พระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่มั่นคงและทรงสถาปนาและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดในรัชสมัยของพระองค์ ภายในพื้นที่จังหวัดลพบุรีอีกมากมายดังจะกล่าวในบทต่อไป

ภาพที่ 3.49-3.50-3.51 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะซุ้มประตูหน้าต่างแบบไทยประเพณีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ จากซุ้มหน้าต่างพระที่นั่งจันทร์พิศาล, ซุ้มหน้าต่างโบสถ์คริสต์, ซุ้มประตูพระที่นั่งไกรสรสีหราช

3.3 บทบาทของชาวต่างชาติในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในช่วงต้นรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ชาวต่างชาติได้มีบทบาทเป็นอย่างมากในการบริหารประเทศ เนื่องจากสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาพระราชอาณาจักรสยามให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมถึงเป็นการมอบอำนาจให้กับชาวต่างชาติเพื่อมิให้เชื้อพระวงศ์หรือผู้ที่คิดจะทำการปฏิวัติล้มล้างราชสมบัติมีอำนาจมากเกินไปจนสามารถทำการปฏิวัติได้ ดังที่เกิดมาแล้วหลายครั้งในประวัติศาสตร์¹⁹ ในบทนี้จะกล่าวถึงชาติต่างๆ ที่สำคัญรวมถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับชาวต่างชาติในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ตามลำดับดังตารางต่อไปนี้²⁰

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเปอร์เซียในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ	
พ.ศ. 2190 (ค.ศ. 1647)	- ชาวอิหร่านหรือเปอร์เซีย เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเพิ่มจาก 20 คน เป็น 100 คน ในสมัยพระศรีสุธรรมราชา
พ.ศ. 2199 (ค.ศ. 1656)	- สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงชักชวนชาวโปรตุเกสและชาวอิหร่านเข้าร่วมเป็นกำลังในการเข้าชิงราชสมบัติ มีเสนาบดีชาวอิหร่านในราชสำนักอยู่หลายคน
พ.ศ. 2211 (ค.ศ. 1668)	- สมเด็จพระนารายณ์ฯ ส่งทูตไปอิหร่านเป็นครั้งแรก ทรงรับชาวอิหร่านเป็นทหารรักษาพระองค์กว่า 200 คน
พ.ศ. 2223 (ค.ศ. 1680)	- ประชาคมชาวอิหร่านในกรุงศรีอยุธยาเสื่อมอำนาจลง
มิถุนายน พ.ศ. 2225 (ค.ศ. 1682)	- สมเด็จพระนารายณ์ฯ ส่ง HAJI SALIM ราชทูตอัญเชิญพระราชสาส์นไปถวายกษัตริย์สุไลมานยังกรุงอิสฟาฮาน
มีนาคม พ.ศ. 2229 (ค.ศ. 1686)	- คณะทูตเปอร์เซียถึงเมืองท่ามะริด เพื่อเดินทางเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ฯ เดินทางจากอยุธยาไปเข้าเฝ้าที่ลพบุรี ถวายพระราชสาส์นที่ตีกล่า "โคระขาน" หรือตีกล่า ศขสาร" เป็นชื่อภูมิลำเนาของหัวหน้าชาวเปอร์เซียชื่อ HASAN ALI ผู้ทำการกำกับการสร้างตีกล่าดังกล่าว
มกราคม พ.ศ. 2230 (ค.ศ. 1687)	- คณะทูตออกเดินทางจากสยามกลับอิหร่าน

ตารางที่ 3.2 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเปอร์เซีย ในสมัยก่อนและระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

¹⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์. สังคมไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2541.)

²⁰ ตรึงใจ บูรณสมภพ และคณะ. การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทย ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จ. ลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร.) หน้า 32-38.

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับโปรตุเกสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ

เข้ามาในไทยเพื่อขยายอาณาเขตและเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก

พ.ศ. 2054 (ค.ศ. 1511)	- โปรตุเกสยึดมะละกาได้ และส่งคนมาเจรจาเป็นพันธมิตรกับไทย สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ราชทูตโปรตุเกสคือ รท. ดูอาร์เค เฟอริรันเดส สามารถพูดภาษาขมาเลยได้
พ.ศ. 2059 (ค.ศ. 1516)	- ทำสนธิสัญญาสมัยแรกระหว่างโปรตุเกสกับไทย ด้านสิทธิพิเศษทางการค้า ด้านการศาสนา และการตั้งรกรากในไทย
พ.ศ. 2059-2081 (ค.ศ. 1516- 1538)	- มีชาวโปรตุเกสตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายในปัตตานี นครศรีธรรมราช ทวาย มะริด ตะนาวศรี อยุธยา ราว 300 คน บางคนเป็นทหารอาสาป้องกันประเทศไทยด้วย
พ.ศ. 2061 (ค.ศ. 1518)	- โปรตุเกสส่งราชทูตเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรก มีชาวโปรตุเกสเข้ามาทำการค้าขาย ตั้งบ้านเรือน สร้างโบสถ์ นอกเกาะกรุงศรีอยุธยา คือ โบสถ์ซานโตโดมิงโก(คณะโดมินิกัน) และซานเปาโล(คณะเยซูอิต) ตั้งแต่นั้นมาโปรตุเกสได้ให้ความรู้เรื่องปืนไฟกับยุทธวิธีการใช้อาวุธสมัยใหม่ให้กับทหารไทย
พ.ศ. 2155 (ค.ศ. 1612)	- โปรตุเกสโจมตีเมืองมะริด
พ.ศ. 2160 (ค.ศ. 1617)	- สัมพันธภาพระหว่างไทยกับโปรตุเกสเริ่มเสื่อมลง ชัดแย้งกันเรื่องฮอลันดา
พ.ศ. 2176 (ค.ศ. 1633)	- ทูตโปรตุเกสเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาเรื่องการเจริญสัมพันธไมตรี

ตารางที่ 3.3 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับโปรตุเกส ในสมัยก่อนและระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฮอลันดาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ	
พ.ศ. 2147 (ค.ศ. 1604)	- บริษัท อีสท์ อินเดีย (VOC) ของฮอลันดาได้มาตั้งที่เมืองปัตตานี มีพ่อค้าและนักการทูตประจำการอยู่
พ.ศ. 2148 (ค.ศ. 1605)	- ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง บริษัท VOC ตกลงตั้งสำนักงานทางการค้าขึ้น ณ กรุงศรีอยุธยา สร้างโรงเก็บสินค้าและสิ่งผ้าเข้ามาขาย ชื่อห้างกวางและไม้ฝางจากประเทศไทยเพื่อไปขายที่ประเทศญี่ปุ่นทุกปี
พ.ศ. 2181 (ค.ศ. 1638)	- เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในประเทศสยาม เกิดปัญหาการขาดแคลนหนังสือ กวาง ซึ่งฮอลันดาทำการผูกขาดการค้าอยู่
พ.ศ. 2187 (ค.ศ. 1664)	- หลังจากที่ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสตามเข้ามาทำการค้าขายในประเทศสยาม และตั้งสถานที่ทำการค้าขึ้นที่กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์ทรงเปิดเสรีทางการค้ากับนานา ประเทศทำให้ฮอลันดาเกิดความไม่พอใจ จนเกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา และมีการตกลงทำสัญญาผูกขาดทางการค้าหนังสือในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ขึ้น และเมื่อสมเด็จพระนารายณ์ถูกฮอลันดาบีบบังคับมากขึ้น พระองค์ทรงหันไปให้การช่วยเหลือทางการค้ากับอังกฤษ และฝรั่งเศสแทน บทบาททางการค้าของฮอลันดาในประเทศไทยจึงตกต่ำลง และปิดสถานที่การค้าที่กรุงศรีอยุธยาเป็นการชั่วคราว

ตารางที่ 3.4 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฮอลันดา ในสมัยก่อนและระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ	
อังกฤษตามฮอลันดาเข้ามาค้าขาย รัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ	
พ.ศ. 2155 (ค.ศ. 1612)	- พ่อค้าอังกฤษเดินทางถึงปัตตานี สร้างโรงเก็บสินค้าขึ้นที่นั่น เมื่อเดินทางถึงอยุธยา เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงอนุญาตให้ทำการค้าและพระราชทานบ้านให้เป็นคลังสินค้า
พ.ศ. 2164 (พ.ศ. 1621)	- ตั้งโรงสินค้าขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราช
พ.ศ. 2165 (ค.ศ. 1622)	- ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2155-2164 อังกฤษประสบปัญหาด้านการกีดกันการค้าจากฮอลันดา และพ่อค้าจีน ลักษณะการกีดกันการค้าของไทย การสงคราม และความยุ่งยากภายในบริษัททำให้อังกฤษต้องปิดห้างที่ปัตตานี อยุธยา และญี่ปุ่น
พ.ศ. 2223 (ค.ศ. 1680)	- คณะราชทูตไทยไปเข้าเฝ้าพระเจ้าชาลส์ที่ 2 เพื่อทำสัญญาทางการค้า

11 สิงหาคม พ.ศ. 2230
(ค.ศ. 1687)	- สมเด็จพระนารายณ์ประกาศสงครามกับบริษัทยูนิอินเดียของอังกฤษ และให้เมอซีเออร์ เดอโบเรการ์ด เจ้าเมืองมะริดไปทำการเจรจาแทน

ตารางที่ 3.5 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยก่อนและระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์	
พ.ศ. 2186 – 2258 (ค.ศ. 1643 – 1715)	- พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เริ่มมีบทบาทในการครองแผ่นดิน
22 สิงหาคม พ.ศ. 2205	- मिซซันนารีชาวฝรั่งเศส สังฆราช ลอมแบร์ต เดอ ลามอต บาทหลวงเดดีเยอร์ เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ เล่าถึงรัชสมัยอันรุ่งเรืองของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ถวายสมเด็จพระนารายณ์ ทรงพระราชทานที่ดินและอุปกรณ์การก่อสร้าง ในสร้างบ้านเรือน สร้างวัด และโรงเรียน อยู่ในหมู่บ้านญวนอยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านใต้ เรียกบ้านหนองปลาเห็ด (บ้านเซนต์ ยอแซฟ)
พ.ศ. 2208 – 2209 (ค.ศ. 1665)	- สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดฯ ให้บาทหลวงโทมัส อาลคูอาเนรา ชาวอิตาลีเดินทางมาค้าขายกับฝรั่งเศส เป็นผู้นำแผนผังสำหรับทำการก่อสร้างสิ่งต่างๆ จากยุโรปมาช่วยสร้างปรับปรุงพระราชวังที่ลพบุรี รวมถึงป้อม กำแพงเมืองตึก เป็นต้น
พ.ศ. 2213 (ค.ศ. 1670)	- ตั้งโรงเรียนสามเณรลัยชั้น
พฤษภาคม พ.ศ. 2216 (ค.ศ. 1674)	- สมเด็จพระนารายณ์พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะมิซซันนารีจากฝรั่งเศส (สังฆราชบัลลูว) เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นของพระสันตปาปา และพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 พร้อมให้นายช่างฝรั่งเศสสร้างเมืองป้องกันฮอลันดา
13 ธันวาคม พ.ศ. 2230 (ค.ศ. 1687)	- สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดฯ ให้คณะทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลลา ณ พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ เมืองลพบุรี
4 มกราคม พ.ศ. 2231 (ค.ศ. 1688)	- สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดฯ ให้บาทหลวงตาซาร์ดี เป็นราชทูตพิเศษอัญเชิญพระราชสาส์นไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และพระสันตปาปา ออกเดินทางกลับพร้อมคณะทูตฝรั่งเศส(ลาลูแบร์) และนักเรียนไทย 5 คน
18 ตุลาคม พ.ศ. 2213 (ค.ศ. 1688)	- นายพล เดฟาร์จ ลงนามในสัญญาสงบศึก คุมกองทัพฝรั่งเศสออกไปนอกพระราชอาณาจักร

ตารางที่ 3.6 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในสมัยก่อนและระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

จากข้อมูลขั้นต้นเป็นลำดับเหตุการณ์ที่ชาวต่างชาติเข้ามามีบทบาทต่างๆ ในช่วงก่อนจนถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ ชาวเอเชียที่มีบทบาทเป็นอย่างมากคือชาวเปอร์เซีย ซึ่งมีการติดต่อค้าขายกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์มีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวต่างชาติเหล่านี้ทำการตั้งบ้านเรือน สร้างสุเหร่า และเข้ารับราชการในตำแหน่งใหญ่โตในราชสำนักมากมาย เช่น ในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม พระเจ้าปราสาททอง ที่มีชาวมุสลิมรับราชการเป็นสมุหนายกและพระยาพระคลัง เป็นต้น จนถึงในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ทรงปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ ก็ทรงได้รับความช่วยเหลือจากชาวเปอร์เซีย (อิหร่าน) และชาวโปรตุเกส ส่งผลให้ในต้นรัชกาลของพระองค์มีเจ้าเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกของอ่าวไทย เช่น ตะนาวศรี มะริด เพชรบุรี และเมืองอื่นๆ ล้วนเป็นชาวเปอร์เซียทั้งสิ้น²¹

สมเด็จพระนารายณ์ทรงคุ้นเคยกับวิถีชีวิตของชาวเปอร์เซียเป็นอย่างดี ทรงรับเอาวัฒนธรรมที่หรูหราซึ่งไม่เคยมีในวัฒนธรรมไทย เช่น ทรงโปรดการฉลองพระองค์แบบเปอร์เซีย และโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนิกและศิลปินชาวเปอร์เซียเข้ามาก่อสร้างอาคารบางส่วนในพระราชวังทั้งในลพบุรีและอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์ทรงลดบทบาทของขุนนางโดยการแบ่งอำนาจทางการปกครองในสมัยของพระองค์ออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายซ้ายทรงแต่งตั้งขุนนางที่มีเชื้อสายจีน และฝ่ายขวาทรงแต่งตั้งขุนนางเชื้อสายมุสลิม(เปอร์เซีย)²²

ชาวโปรตุเกสเป็นอีกชาติที่มีส่วนช่วยเหลือในการชิงราชสมบัติของสมเด็จพระนารายณ์ และเป็นชาติหนึ่งที่เข้ามาติดต่อค้าขายและเผยแพร่ศาสนากับชาวไทย ตั้งแต่สมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2054 และได้รับพระบรมราชานุญาตให้ทำการตั้งบ้านเรือน สร้างโบสถ์และโรงเก็บสินค้า ทั้งในเกาะช้างกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ โบสถ์ ชานโต โดมิงโก และโบสถ์ ชานเปาโล²³ ในปัจจุบันยังคงเหลือร่องรอยในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ได้แก่ บัตตานี นครศรีธรรมราช ทวาย มะริด และตะนาวศรี มีชาวโปรตุเกสเป็นทหารอาสา และเป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ไทยหลายพระองค์ เช่น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

²¹ พลับพลึง มูลศิลป์. ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส สมัยอยุธยา. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.)

²² ศิลปากร, กรม. มรดกวัฒนธรรมไทย สมัยพระนครทวารวดีศรีอยุธยา. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชน จำกัด, 2543.) หน้า 261

²³ พลับพลึง มูลศิลป์. ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส สมัยอยุธยา. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.)

ชาวโปรตุเกสได้ให้ความรู้เรื่องปืนไฟกับยุทธวิธีทำการรบและการใช้อาวุธสมัยใหม่กับทหารไทย รวมถึงให้คำปรึกษาด้านการสร้างป้อมปราการต่าง โปรตุเกสจึงเป็นอีกชาติหนึ่งที่มีบทบาทต่อขนบธรรมเนียมและการก่อสร้างงานสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

ชาวฮอลันดาเข้ามาติดต่อการค้ากับกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรกราวปี พ.ศ. 2141 ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถได้ทรงส่งราชทูตไปฮอลันดาเพื่อเจริญพระราชไมตรีและติดต่อค้าขาย นับเป็นครั้งแรกที่ราชทูตไทยเดินทางไปยังราชสำนักประเทศในยุโรป และได้ชมบ้านเมือง การต่อเรือเดินทะเล พร้อมได้ทูลขอช่างฝีมือต่อเรือและช่างฝีมืออื่นๆ มายังกรุงศรีอยุธยาด้วย ฮอลันดาเองได้เข้ามาทำการตั้งถิ่นฐานทำการค้าขายกับชาวไทย มีการสร้างบ้านเรือนและโรงสินค้าขนาดใหญ่บริเวณข้างเกาะเมืองอยุธยามากมายโดยที่จำลองแบบการก่อสร้างของตนเอง

เนื่องจากความสำเร็จในด้านการค้าของชาวโปรตุเกสในเอเชีย เป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้พ่อค้าชาวอังกฤษเข้ามาทำการค้าขายในดินแดนแถบนี้ โดยเข้ามาในปี พ.ศ. 2155 รัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงโปรดฯอนุญาตให้ทำการค้าขายและทำการก่อสร้างคลังเก็บสินค้า เช่น ที่ปัตตานีและนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ. 2223 คณะราชทูตไทยเข้าเฝ้าพระเจ้าชาลส์ที่ 2 ของอังกฤษเพื่อทำสัญญาทางการค้า ซึ่งอังกฤษเองไม่ประสบความสำเร็จทางการค้าเท่าที่ควรเนื่องจากต้องแข่งขันกับโปรตุเกสและฮอลันดาที่เข้ามาก่อน จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์อังกฤษถึงกับมีการประกาศสงครามกับชาติไทย ฉะนั้นอังกฤษจึงไม่ค่อยมีบทบาทต่องานสถาปัตยกรรมไทยในสมัยนั้น เพราะช่วงเวลาในการติดต่อกับชาวไทยไม่ต่อเนื่องกันและเป็นระยะเวลาไม่นาน

สเปนเป็นอีกชาติที่มีการติดต่อค้าขายกับชาวไทย แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเริ่มส่งราชทูตเข้ามาในปี พ.ศ. 2141 เพื่อเจริญพระราชไมตรีและทำการค้าขาย และมีคณะราชทูตที่เข้ามาอย่างเป็นทางการยังกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2261 หลังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ฝรั่งเศสเป็นชาติที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่องานสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เพราะเริ่มเข้ามาเจริญพระราชไมตรีและติดต่อค้าขายในรัชสมัยของพระองค์ ในปี พ.ศ. 2205 และสมเด็จพระนารายณ์เองทรงต้องการให้ฝรั่งเศสเป็นกันชน เพื่อป้องกันการรุกรานของชาติอื่นๆ เช่น ฮอลันดา และโปรตุเกส ซึ่งเริ่มมีการการด้างกระเดื่อง ทรงพระราชทานที่ดินและอุปกรณ์การก่อสร้าง ให้ตั้งบ้านเรือน สร้างวัด และโรงเรียนสามเณราลัย ในบริเวณหมู่บ้านญวนนอกเมืองอยุธยา ชื่อว่าบ้านหนองปลาเห็ด(หมู่บ้าน เซนต์โยเซฟ) มีการเจริญพระราชไมตรีระหว่างสมเด็จพระนารายณ์กับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสหลายครั้ง มีชาวฝรั่งเศสถวายคำปรึกษาในการสร้าง

บ้อมปราการป้องกันการรุกรานของต่างชาติ รวมถึงอาคารต่างๆ ในพระนารายณ์ราชนิเวศน์เมืองลพบุรี และมีการส่งนักเรียนไทยไปกับคณะราชทูตฝรั่งเศสเพื่อทำการศึกษาเรื่องวิชาการทำน้ำพุ การก่อสร้าง ช่างเงินและช่างทอง และในทำราชการของสมเด็จพระนารายณ์ ทรงแต่งตั้งราชทูตคือ ออกพระวิสุตรสุนทร(โกษาปาน) ไปฝรั่งเศสเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีและดูงานในด้านต่างๆ รวมถึงงานสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม เนื่องจากการเจริญสัมพันธไมตรีกันหลายครั้ง ทำให้สมเด็จพระนารายณ์ได้รับเครื่องราชบรรณาการ และทรงสั่งซื้อเครื่องประดับตกแต่งภายในจากประเทศฝรั่งเศส ได้แก่ กระจกเงา โคมไฟเจียระไน นาฬิกา ฯ พร้อมทั้งทรงโปรดให้บาทหลวงชาวฝรั่งเศสออกแบบและทำการก่อสร้างบ้านหลวงรับราชทูตที่เมืองลพบุรี ตามแบบแผนและลักษณะการก่อสร้างของยุโรปในสมัยนั้นอีกด้วย

สำหรับประเทศอิตาลี การติดต่อกับชาวไทยเป็นการผ่านมาทางฝรั่งเศสซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจในสมัยนั้น ประกอบกับที่กรุงโรมเป็นศูนย์กลางทางศาสนาในสมัยนั้น ทุกครั้งที่มีการเจริญพระราชไมตรีกับฝรั่งเศส สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีพระราชสาส์นไปถึงพระสันตปาปา ณ ประเทศอิตาลีเสมอ จึงถือว่าประเทศอิตาลีไม่มีผลกระทบโดยตรงกับสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

3.4 ความสำคัญของชาวเปอร์เซียและรูปแบบศิลปกรรมของชาวเปอร์เซีย

ชาวเปอร์เซียหรือชาวอิหร่านมีความสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยาทั้งในด้านการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม และที่สำคัญคือการเข้ามาทำการค้าขาย เนื่องจากพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาทรงเปิดเสรีทางการค้า ทำให้มีพ่อค้าจากต่างชาติทั้งทางตะวันออกและตะวันตกเข้ามาอย่างมากมายในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา มีพ่อค้าชาวเปอร์เซียสองพี่น้อง ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่ทางดินแดนอะหรับ(ตอนใต้ของอินเดีย) เดินทางเข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยา ผู้พี่คือ เจก อะหมัด คูมี ผู้น้องคือ นโมฮัมหมัด ซะฮิด ผู้พี่นอกจากจะทำการค้าขายแล้วยังเข้ารับราชการจนได้รับตำแหน่งพระยา เจกอะหมัดราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าขวา ว่าที่พระยาจุฬาราชมนตรี ส่วนผู้น้องนั้นขอกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของตน

พระยาเจกอะหมัดราชเศรษฐีเข้ารับราชการในกรุงศรีอยุธยา และยังคงดำรงตำแหน่งหัวหน้าชาวเปอร์เซียในกรุงสยาม มีการขอพระราชทานที่ดินบริเวณตำบลท้ายคู ให้กับพี่น้องประชาชนชาวอิหร่านได้ทำการตั้งบ้านเรือนรวมถึงมีการสร้างมัสยิดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม ซึ่ง

ในเวลานั้นชาวไทยเรียกว่า “กระฎี่เจ้าเซน” หรือ “วัดแขกใหญ่”²⁴ ส่วนในด้านการรับราชการนั้นได้ประกอบคุณงามความดีให้กับกรุงศรีอยุธยา จนสุดท้ายได้รับพระราชทานตำแหน่ง “เจ้าพระยาบวรราชนายก เอกอุรอรคมหาเสนาบดี อภัยพิริยปรากรมพาทุสมุหนายก” ถือศักดินา 10,000 ไร่ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง²⁵ ถือเป็นตำแหน่งสูงสุดในกรุงศรีอยุธยาที่ชาวเปอร์เซียเคยได้รับพระราชทาน

จนมาถึงในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชาวเปอร์เซียยังมีบทบาทสำคัญในช่วงต้นรัชกาล คือให้ความร่วมมือกับเจ้าฟ้านารายณ์และกลุ่มชนชาติโปรตุเกส ในการปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา และก่อนที่สมเด็จพระนารายณ์ยังทรงพระเยาว์มักไปสมาคมอยู่กับครอบครัวชาวเปอร์เซีย ทรงคุ้นเคยกับขนบธรรมเนียมและการดำเนินชีวิตกับชาวเปอร์เซียเป็นอย่างดี ท่านทรงฉลองพระองค์ตามแบบอย่างชาวเปอร์เซีย คือสวมเสื้อคลุมยาว, กางเกง, เสื้อ, รองเท้าและถุงเท้า, ทรงเหน็บกริชและทรงสวมหมวกแขกแบบธรรมดา ทรงมีพ่อครัวชาวเปอร์เซียประจำตัวเนื่องจากทรงโปรดอาหารแบบชาวเปอร์เซียอีกด้วย²⁶

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199) ชาวเปอร์เซียซึ่งดำรงตำแหน่งคนสนิทหรือตำแหน่งสมุหเสนาบดี คือนายอับดุล รัชชัค คอยให้คำปรึกษาด้านราชการและการค้าขายกับชาวต่างชาติ รวมถึงการควบคุมงานด้านการก่อสร้างพระราชวังที่เมืองละโว้หรือเมืองลพบุรีในปัจจุบัน เนื่องจากทรงหลีกเลี่ยงปัญหาทางการเมืองในกรุงศรีอยุธยาและทรงโปรดปรานภูมิอากาศรวมถึงการคล่องตัวซึ่งมีอยู่มากมายในเมืองละโว้²⁷

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2208 ทรงแปรพระราชฐานมายังพระราชวังเมืองละโว้ซึ่งสร้างแล้วเสร็จจากความร่วมมือของชาวเปอร์เซียและวิศวกรจากตะวันตก โดยทรงใช้เวลาประทับที่เมืองละโว้เป็นเวลาถึง 9 เดือนในหนึ่งปี นอกจากนี้ในฤดูมรสุมจึงเสด็จกลับไปยังกรุงศรีอยุธยา ช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2208 – พ.ศ. 2231 (สิ้นรัชกาล) เป็นเวลาถึง 23 ปีที่ทรงใช้เวลาเป็นส่วนใหญ่ประทับอยู่ที่เมืองละโว้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสร้างพระที่นั่งไกรสรสีหราชขึ้นในบริเวณทะเลสาบชูปศรนอกเขตเมืองละโว้ เป็นที่ประทับขณะเสด็จออกคล้องช้างและเป็นที่สำคัญการศึกษาดาราศาสตร์กับบาทหลวงชาวฝรั่งเศส นอกจากพระราชวังและพระที่นั่งในเมืองละโว้แล้วสมเด็จพระนารายณ์

²⁴ เจ้าพระยาบวรราชนายก กับประวัติศาสตร์สยาม. (กรุงเทพมหานคร: จัดทำโดยศูนย์วัฒนธรรมรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน กรุงเทพฯ, 2537.) หน้า 111.

²⁵ เรื่องเดียวกัน. น. 116.

²⁶ ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. สำเนาสุไลมาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.) หน้า 52.

²⁷ ตรึงใจ บุรณะสมภพ และคณะ. การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีผลต่อสถาปัตยกรรมไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จ. ลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร.) หน้า 98.

มหाराชยักรทงบูรณะปฏิสังขรณ์อาคารทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่และมีการสถาปนาวัดขึ้นใหม่ ซึ่งปรากฏหลักฐานอยู่มากมายในเขตเมืองละโว้หรือเมืองลพบุรีปัจจุบัน

ตำแหน่งสมุหเสนาบดีหรือคนสนิท ผู้ที่รับตำแหน่งนี้ต่อจากนายอับดุล รัชชักร คือ นายอากา มุฮัมหมัด ซึ่งเป็นชาวเปอร์เซียเช่นเดียวกัน นายอากา มุฮัมหมัด ซึ่งเป็นหลานลุงของ เจก อะหมัด คูมี หรือเจ้าพระยาบวรราชนายกฯ เป็นต้นสกุล “บุรณาค” ในปัจจุบัน นายอากา มุฮัมหมัดเป็นบุคคลผู้มีความสามารถ อุปลิสัยดี เฉลียวฉลาดและมีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนารายณ์ มหาราชเป็นอย่างมาก นายอากา มุฮัมหมัดสามารถให้คำปรึกษาในด้านการปกครอง, การทูต, การจัดสิ่งของต่างๆ สำหรับพระราชวัง, การครัวการอาหาร, ฯ รวมถึงเป็นผู้ทำการว่าจ้างทหารชาว เปอร์เซียจำนวน 200 คนมาจากประเทศอินเดียเข้ามาเป็นทหารรักษาพระองค์ เป็นที่โปรดปราน ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นอย่างมาก²⁸

จนมาถึงปี พ.ศ. 2221 ฝรั่งเศสชาวกรีก คือ นายคอนสแตนติน ฟอลคอน เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยา กับเรือของบริษัท อีสท์ อินเดียของประเทศอังกฤษ และเข้ารับราชการในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในปี พ.ศ. 2223 จนสามารถดำรงตำแหน่งสมุหเสนาบดี เป็นเจ้าพระยาพระคลัง หรือเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ และเป็นช่วงนายอากา มุฮัมหมัด ถูกลงโทษ รวมถึงเกิดการไม่ไว้วางใจกันเองในหมู่ชาวเปอร์เซียและมีการคิดก่อการกบฏต่อพระมหากษัตริย์ ทำให้บทบาทของชาวเปอร์เซียจากที่เคยรุ่งเรืองมาหมดสิ้นลงในช่วงท้ายรัชกาล โดยที่เจ้าพระยาวิชาเยนทร์รับราชการและเป็นที่ปรึกษาในด้านต่างๆ ให้กับสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างบ้านหลวงรับราชทูตขึ้นที่เมืองละโว้ เพื่อทำการต้อนรับคณะราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส แล้วเสร็จในปี 2228 ซึ่งเจ้าพระยาวิชาเยนทร์มีบทบาทสำคัญเพียงในช่วง 9 ปีสุดท้ายของรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁸ ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. สำเนาสุไลมาน. น. 52. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.)

ผู้รับตำแหน่งสมุหเสนาบดี	ช่วงเวลา
อับดุล รัชชัค	2199 -
อากา มุฮัมหมัด	-
ลูกของอากา มุฮัมหมัด	-
คอนสแตนติน ฟอลคอน	2223 – 2231

* สังเกตได้จากตารางแสดงให้เห็นว่าช่วงเวลา 24 ปีตั้งแต่เริ่มขึ้นครองราชสมบัตินั้นทรงมีที่ปรึกษาราชการหรือคนสนิท (ชาวสยามเรียกตำแหน่ง พู²⁹) เป็นคนเปอร์เซียทั้งสิ้น

ตารางที่ 3.7 แสดงลำดับตำแหน่งสมุหเสนาบดีในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์

รูปแบบศิลปกรรมของชาวเปอร์เซีย

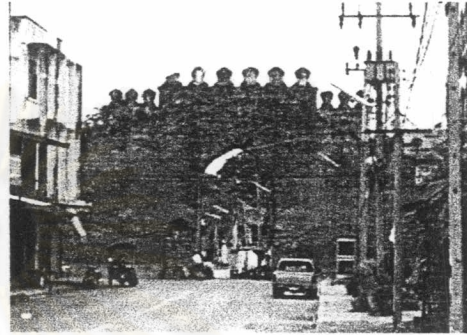
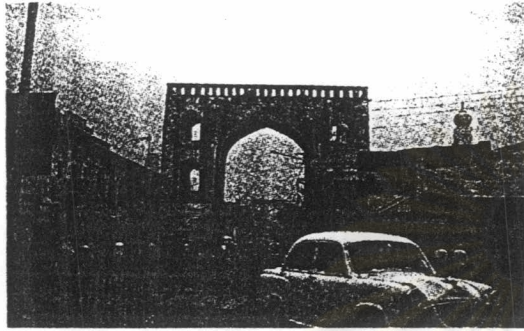
ในงานสถาปัตยกรรมของชาวเปอร์เซียหรือสถาปัตยกรรมมุสลิม มีส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ ลักษณะโค้งยอดแหลม(POINTED ARCH) โดยเฉพาะโค้งยอดแหลมสองจุดศูนย์กลาง(TWO CENTERED ARCH) เป็นรูปแบบที่แพร่หลายไปทั่วโลกเริ่มจากดินแดนตะวันออกกลาง พบครั้งแรกแถบอัสซีเรีย(ASSYRIA) และซีเรีย(SYRIA) ถูกนำมาใช้ครั้งแรกประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 8 โดยชาวมุสลิมในเมโสโปเตเมีย(อิรัก) และเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของอาคารทางศาสนาของมุสลิมในหลายๆ ประเทศ ได้แก่ อียิปต์ เปอร์เซีย อิหร่าน อัฟริกาเหนือ สเปน ตุรกี อินเดีย และปากีสถาน ก่อนที่จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในยุโรปคือในอังกฤษหรือฝรั่งเศส ในสมัยต่อมา มา ต่อมามีการพัฒนาจากโค้งแบบแรกเริ่มเป็นโค้งแบบอื่นๆ อีกมากมาย ได้แก่ โค้งแหลมแบบเกือกม้า(POINTED HORSESHOE) โค้งแหลมสี่จุดศูนย์กลาง(FORE CENTERED ARCH) เป็นต้น³⁰

ลักษณะโค้งยอดแหลมมีวิวัฒนาการจากโค้งกลมของโรมัน ซึ่งมีการใช้กันในสมัยที่ดินแดนแถบนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรโรมัน ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 4 ซึ่งศูนย์กลางของอาณาจักรโรมันตั้งอยู่ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล(CONSTANTINOPLE) ต่อมาโค้งกลมแบบโรมันได้มีวิวัฒนาการเป็นโค้งยอดแหลมเพื่อแก้ปัญหาทางด้านโครงสร้าง เช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมโรมานเนสในยุโรปแต่เกิดก่อนในยุโรปมาก วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างได้แก่หินและอิฐ เป็นการก่อสร้างที่คล้ายคลึงกับในสมัยโรมันเป็นอย่างมาก คือการเรียงอิฐหรือหินโค้งไปตามแนวโค้งซึ่งเป็นการถ่าย

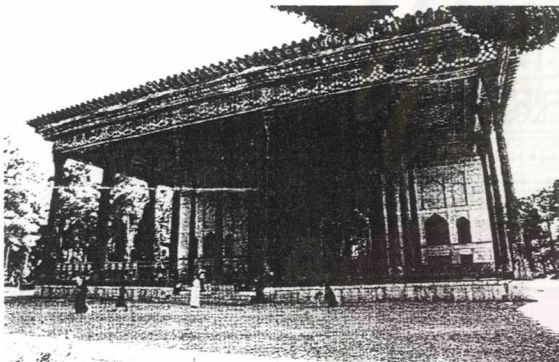
²⁹ ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. สำเนาสุไลมาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.) หน้า 50.

³⁰ ตรังใจ บุรณสมภพ และคณะ. การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทย ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จ. ลพบุรี. (กรุงเทพมหานคร.) หน้า 58.

น้ำหนักในแนวโค้งลงสู่เสาหรือกำแพงทั้งสองข้าง ในบางกรณีมีการใช้ไม้ยึดระหว่างสองข้างเพื่อให้เกิดความแข็งแรงรวมถึงมีการใช้ลักษณะ VAULT อีกด้วย การก่อโค้งอีกลักษณะหนึ่ง คือการใช้ส่วนยื่นของผนังเหลื่อมเข้าหากัน(CORBELLED ARCH) เป็นที่นิยมในอินเดียและอัฟริกาเท่านั้น

ภาพที่ 3.52-3.53 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างประตูเมืองดัดคาทางอินเดียตอนใต้ และประตูเมืองลพบุรีซึ่งเป็นซุ้มโค้งยอดแหลมหรือซุ้มทรงพนมลักษณะเดียวกัน

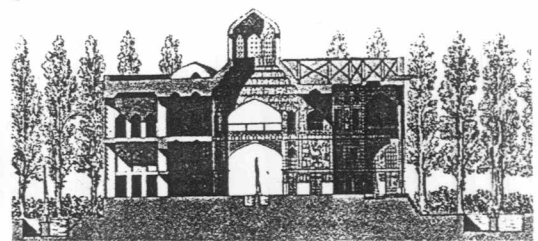
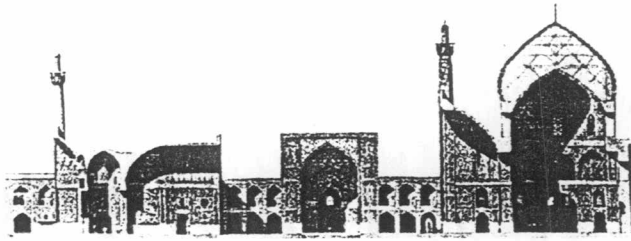

ภาพที่ 3.54 พระราชวังเฮเซล ไซตุน กษัตริย์ราชวงศ์ฮาฟวิด ใช้รับรองทูตานุทูตของสมเด็จพระนารายณ์ ณ กรุงอิสฟาฮาน เมืองหลวงของอิหร่านในสมัยนั้น

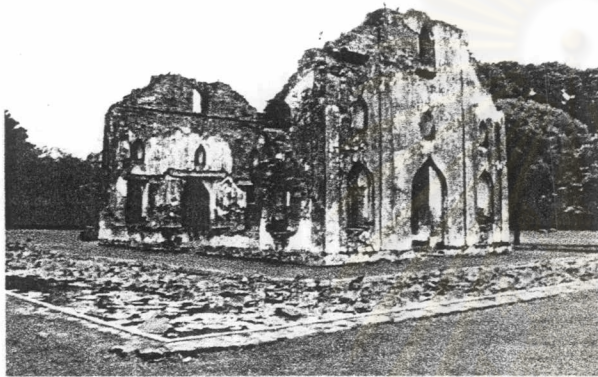

เมื่อดินแดนแถบนี้ถูกพวกอาหรับเข้าครอบครองในคริสต์ศตวรรษที่ 7-8 พวกอาหรับมิได้มีความสนใจในระเบียบวิธีการก่อสร้างแบบนี้เลย รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบโค้งแหลมจึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการ แต่มีความเชื่อกันว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมมุสลิมนี้มีอิทธิพลต่อการใช้โค้งแหลมในสถาปัตยกรรมโกธิคในฝรั่งเศส ซึ่งต่อมามีอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมในพระนารายณ์ราชินีเวสท์และสถาปัตยกรรมพระอุโบสถหรือพระวิหารที่เกิดขึ้นในจังหวัดลพบุรีในภายหลัง

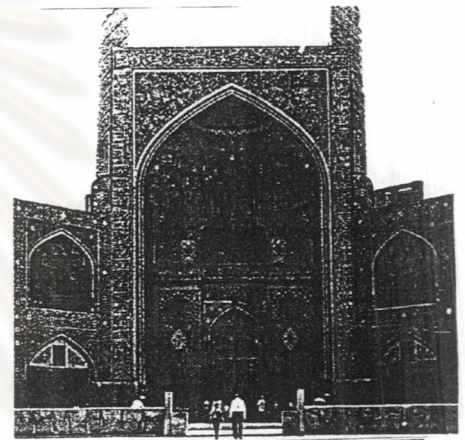
ภาพที่ 3.55 พระราชวังอาลี กาทู อีกพระราชวังหนึ่งในกรุงอิสฟาฮาน ที่มาของภาพ: วารสารศิลปวัฒนธรรม, ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2547, หน้า 83, 89

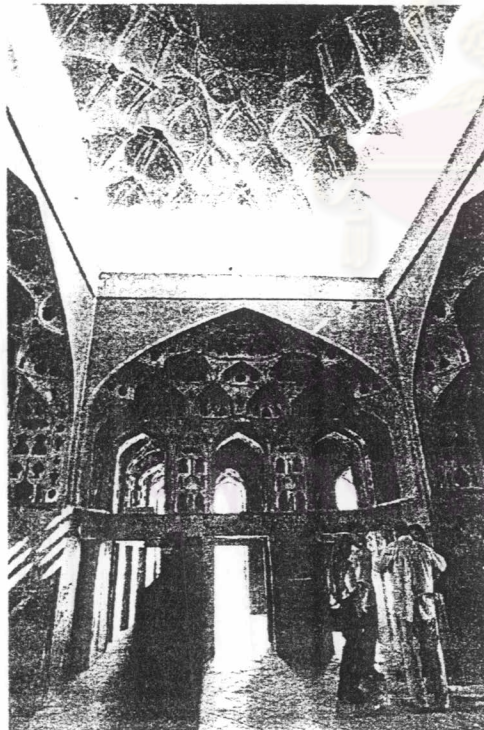
ภาพที่ 3.56 – 3.57 แสดงระเบียบการออกแบบช่องแสงของสถาปัตยกรรมในกรุงอิสฟาฮาน ประเทศอิหร่าน
ที่มาของภาพ: JOHN D. HOAG. ISALAMIC ARCHITECTURE, 1977. P. 356

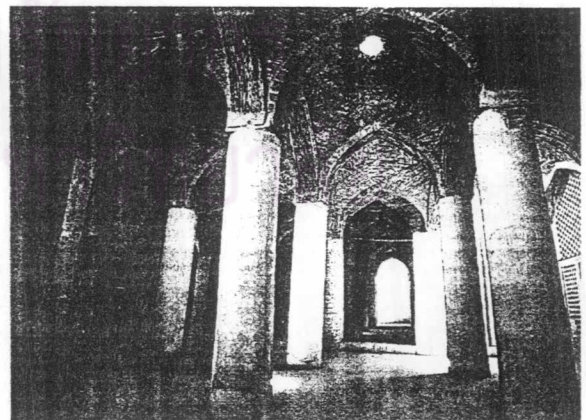
ภาพที่ 3.58 ระเบียบการเจาะช่องแสงของตึกรับแขกเมือง
ในพระราชวังนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี

ภาพที่ 3.59 การตกแต่งอาคารด้วยซุ้มโค้งยอดแหลม
ที่มัสยิด อิซะ กรุงอิสฟาฮาน ประเทศอิหร่าน
ที่มาของภาพ: JOHN D. HOAG. ISALAMIC ARCHITECTURE, 1977. P. 355

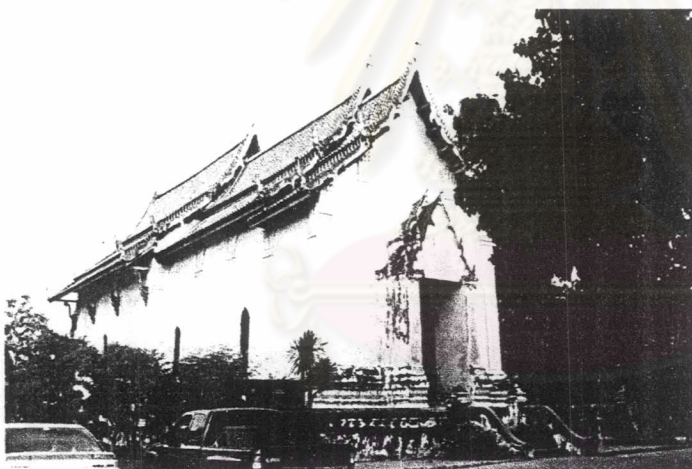
ภาพที่ 3.60 ห้องดนตรีภายในพระราชวัง อาลี กาทู
มีการเจาะช่องโค้งยอดแหลมภายในเพื่อดูดซับเสียง
ที่มาของภาพ: วารสารศิลปวัฒนธรรม. ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2547. หน้า 86,87

ภาพที่ 3.61 การเรียงจรูมโค้งยอดแหลมประกอบ
เป็นโดม ภายในมัสยิดญูมมะ กรุงอิสฟาฮาน

3.4 ความสำคัญของวัดเสาชิงช้าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

จากข้อมูลในข้างต้นที่ได้กล่าวถึงชุมชนชาวเปอร์เซีย สมุหเสนาบดี นายอาภา มุฮัมมัดผู้มียุทธบพาทอย่างมากในการถวายเป็นร่วมมือในการบริหารราชการแผ่นดินกับสมเด็จพระนารายณ์ และหัวหน้าชุมชนชาวเปอร์เซียที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยสยาม ได้แก่ นายฮะซัน อาลี ซึ่งมีการระบุเขตที่ตั้งของอาณานิคมชาวเปอร์เซียหรือชาวอิหร่านในเขตเมืองลพบุรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ตามที่บันทึกของบาทหลวงชาวฝรั่งเศส อันกล่าวถึงสุเหร่าที่ตั้งงามของพวกแขกมัวร์ในเมืองลพบุรี³¹ เป็นบริเวณเดียวกับที่ตั้งของวัดเสาชิงช้าในปัจจุบัน ซึ่งหลักฐานที่ยังเหลืออยู่ของชุมชนชาวเปอร์เซีย ได้แก่ ตึกโคระชาน และตึกปิจุ ซึ่งคำว่า"โคระชาน" นี้เป็นชื่อเมืองในประเทศเปอร์เซียหรืออิหร่านที่นาย ฮะซัน อาลี หัวหน้าประชาชนชาวเปอร์เซียและผู้มีส่วนร่วมกับนายอาภา มุฮัมมัดในการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ในช่วงแรกตั้งเมืองลพบุรีเป็นราชธานีแห่งที่ 2 อาศัยอยู่ เมื่อมีประชาชนอาศัยอยู่จึงจำเป็นต้องมีศาสนสถาน โดยที่ชาวเปอร์เซียเน้นนับถือศาสนาอิสลามและสุเหร่าที่ใช้ประกอบศาสนกิจนั้นมีการสันนิษฐานว่าเป็นพระวิหารวัดเสาชิงช้านั่นเอง³²

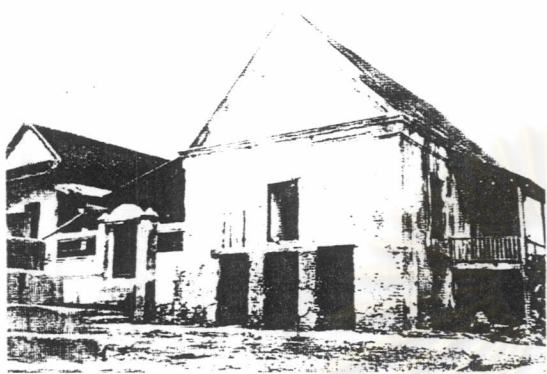
ภาพที่ 3.62 พระวิหารวัดเสาชิงช้าในปัจจุบัน จะเห็นซุ้มประตูและหน้าต่างเป็นซุ้มทรงพนม ส่วนเครื่องบนหลังคาได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาเมื่อเกิดความขัดแย้งกันเองในหมู่ชาวเปอร์เซีย และสมเด็จพระนารายณ์ทรงไม่พอพระทัยและลงโทษชาวเปอร์เซียโดยการปลดขุนนางชาวเปอร์เซียที่รับราชการอยู่ออกจากตำแหน่ง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระนารายณ์กับชาวเปอร์เซียสิ้นสุดลง ที่อยู่อาศัยและศาสนสถานที่ยังคงอยู่พระราชทานให้กับชาวเปอร์เซียเปลี่ยนแปลงไปให้กับชาวฝรั่งเศสและชาวอิตาลี ที่เข้ามาทำการวางผังสร้างการประปาในเมืองลพบุรี เมื่อมีคณะบาทหลวงและวิศวกรชาวตะวันตก

³¹ ศิลปาคร, กรม. คู่มือนิทรรศการเรื่อง "แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์". (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2521.) หน้า 46.

³² ศิลปาคร, กรม. ประวัติวัดเสาชิงช้าและงานของกรมศิลปากร. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2513.) หน้า 7.

เข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ศาสนสถานของชาวเปอร์เซียจึงถูกเปลี่ยนแปลงเป็นโบสถ์ในคริสต์ศาสนา

ภาพที่ 3.63 ตึกโคระซานก่อนได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์
ที่มาของภาพ: ประวัติวัดเสาชิงช้าและงานของกรมศิลปากร.
หน้า ๖๑

ภาพที่ 3.64 หน้าจั่วตึกโคระซานเป็นแบบอาคารทรงตึก
ไม่มีไชรหน้าจั่ว

ตึกปิจุและตึกโคระซานได้ถูกขึ้น
ทะเบียนและทำการบูรณะปฏิสังขรณ์โดยกรม
ศิลปากร ซึ่งถือว่าเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 2
ชั้นหลังแรกของประเทศไทย เนื่องจากในสมัย
ก่อนไม่มีการทำอาคารสูงเกินชั้นเดียว แต่
สมเด็จพระนารายณ์ทรงอนุญาต สิ่งที่สามารถ
สังเกตจากตึกปิจุและตึกโคระซาน และถือเป็น
รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นฐานร่วมกันของ
สถาปัตยกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในลพบุรีในสมัย
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้แก่ การใช้
ฐานบัวคว่ำและหน้ากระดานอยู่ด้านล่างสุด
ส่วนบนสุดของผนังมีบัวหงายและหน้า
กระดานขึ้นไปรับหน้าจั่วหลังคา โดยที่หน้าจั่ว
ไม่มีไชรหน้าจั่วรวมถึงหลังคากันสาดทาง
ด้านข้างเป็นแบบอาคารทรงตึก นอกจากฐาน
อาคารแล้วยังมีการเจาะช่องระบายอากาศ
ต่างๆ เป็นรูปโค้งยอดแหลมทรงพนมที่ไม่เคย
มีมาก่อนในงานสถาปัตยกรรมไทย โดยที่
อาคารทั้งสองหลังนี้และสถาปัตยกรรมทั่วไป
ไปในเมืองลพบุรีมีการเริ่มก่อสร้างขึ้นพร้อมๆ
กันในช่วงแรกสร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานี
แห่งที่สอง (ปี พ.ศ. 2208)

ภาพที่ 3.65 ฐานตึกโคระซานจะสูงเนื่องจากเป็นอาคาร
สองชั้น

ภาพที่ 3.66 หน้าต่างทรงพนมของตึกโคระซาน
ในปัจจุบันมีการก่ออิฐปิดทับ

ภาพที่ 3.67 ภาพถ่ายตึกปิจู
ก่อนได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์
ที่มาของภาพ: ประวัติวิวัฒนาการ
ทองและงานของกรมศิลปากร
หน้า 30.

ภาพที่ 3.68 ตึกปิจูในปัจจุบัน
มีการใช้งานคือมีพระสงฆ์จำพรรษา
และเป็นห้องคอมพิวเตอร์เพื่อพระสงฆ์
ภายในวัดมาใช้งาน

